

ΜΠΕΣΤ ΣΕΛΕΡ ΤΩΝ ΝΕΥ ΥΟΡΚ ΤΙΜΕΣ

PATRICK RADDEN KEEFE

ΜΗΝ ΠΕΙΣ ΛΕΪΗ

Βία και προδοσία στη Βόρεια Ιρλανδία
Η κρυφή ιστορία του IRA

Μετάφραση: Κωστής Πανσέληνος

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος: Η Αίθουσα Θησαυρών 11

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ: Κάτι απλό, αγνό, ατόφιο

1. Μια απαγωγή.....	17
2. Τα κορίτσια του Άλμπερτ.....	21
3. Εκκένωση.....	39
4. Ένας παράνομος στρατός.....	54
5. Ο Περίπατος του Αγίου Ιούδα.....	75
6. Η βρόμικη ντουζίνα.....	80
7. Ο μικρός ταξίαρχος.....	92
8. Η ραγισμένη κούπα.....	109
9. Τα ορφανά.....	127
10. Οι Freds.....	133

ΒΙΒΛΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Ανθρώπινη θυσία

11. Κλείστε τα σύνορα!.....	149
12. Οι Δέκα του Μπέλφαστ.....	170
13. Ο πωλητής παιχνιδιών.....	186
14. Το απόλυτο όπλο.....	192
15. Δέσμοι.....	209
16. Μια κουρδιστή κούκλα.....	227
17. Εκδρομή.....	240
18. Ο ματωμένος φάκελος.....	251
19. Οι γαλάζιες κορδέλες.....	269

ΒΙΒΛΙΟ ΤΡΙΤΟ: Το πλήρωμα του χρόνου

20. Το μυστικό αρχείο.....	285
21. Στην κόψη του ξυραφιού.....	299

22. Εφιάλτες	311
23. Η βασίλισσα των βάλτων	327
24. Ο ιστός των ψεμάτων	339
25. Το τελευταίο όπλο	355
26. Ο μυστηριώδης ασύρματος	371
27. Οι κασέτες της Βοστώνης	378
28. Θάνατος από μη φυσικά αίτια	393
29. Αυτό είναι το παρελθόν	410
30. Το τρίτο πρόσωπο	429
Ευχαριστίες	441
Σημείωμα για τις πηγές	445
Σημειώσεις	447
Επιλεγμένη βιβλιογραφία	521
Φωτογραφικές άδειες	527

A black and white photograph showing a severely damaged, rusted-out car in the foreground. The car is heavily charred and mangled, with its body panels missing and its structure exposed. In the background, a multi-story building with many windows is visible. The sky is dark and cloudy. The overall scene suggests a scene of destruction or war.

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΚΑΤΙ ΑΠΛΟ, ΑΓΝΟ, ΑΤΟΦΙΟ

ΜΙΑ ΑΠΑΓΩΓΗ

Η Τζιν Μακόνβιλ ήταν 38 ετών¹ όταν εξαφανίστηκε, και είχε περάσει τη μισή της ζωή έγκυος ή αναρρώνοντας από τις γέννες. Έφερε εις πέρας 14 εγκυμοσύνες και έχασε τέσσερα από τα παιδιά αυτά: τα δέκα που της απέμειναν ανήκαν σε ένα εύρος ηλικιών από την Αν έως τους εξάχρονους δίδυμους με τα γλυκά μάτια,² τον Μπίλι και τον Τζιμ. Το να κάνει κάποιος δέκα παιδιά, πόσο μάλλον να τα μεγαλώσει, μοιάζει με ένα απίστευτο τεστ αντοχής. Όμως έτσι ήταν το Μπέλφαστ το 1972: οι τεράστιες, απείθαρχες οικογένειες αποτελούσαν τον κανόνα, οπότε η Τζιν Μακόνβιλ δεν διεκδίκησε βραβείο, και κανένα δεν της δόθηκε.

Αντ' αυτού, η ζωή δοκίμασε ακόμα περισσότερο τις αντοχές της όταν πέθανε ο σύζυγός της, ο Άρθουρ. Ύστερα από μια εξουθενωτική ασθένεια, ο Άρθουρ έφυγε ξαφνικά και η Τζιν έμεινε μόνη της, χήρα με μια πενιχρή σύνταξη και χωρίς σταθερό δικό της εισόδημα, αλλά με ένα τσούρμο παιδιά που έπρεπε να φροντίσει. Αποκαρδιωμένη από τα εμπόδια που ορθώνονταν μπροστά της, δυσκολευόταν να διατηρήσει τη συναισθηματική της σταθερότητα. Έμενε κυρίως στο σπίτι, βασιζόταν σε μερικά από τα μεγαλύτερα παιδιά της να κρατήσουν τα μικρότερα φρόνιμα, και πάσχιζε να διατηρήσει την ισορροπία της, λες και έπασχε από ιλίγγους, καπνίζοντας το ένα τσιγάρο μετά το άλλο. Η Τζιν είχε αποδεχθεί την ατυχία της και προσπαθούσε να κάνει σχέδια για το μέλλον. Όμως η πραγματική τραγωδία που θα χτυπούσε την οικογένεια των Μακόνβιλ δεν είχε ακόμη ξεσπάσει.

Η οικογένεια είχε μετακομίσει πρόσφατα από το διαμέρισμα όπου ο Άρθουρ είχε περάσει τις τελευταίες μέρες της ζωής του σε ένα ελαφρώς

μεγαλύτερο στα Διαμερίσματα Ντίβις, ένα τεράστιο, μouxλιασμένο κτίσμα με εργατικές κατοικίες στο δυτικό Μπέλφαστ. Ήταν ένας κρύος Δεκέμβριος, και η πόλη βυθιζόταν στο σκοτάδι από νωρίς το απόγευμα. Η κουζίνα του νέου διαμερίσματος³ δεν είχε συνδεθεί ακόμη στο δίκτυο, οπότε η Τζιν ανέθεσε στην 15χρονη κόρη της, τη Χέλεν, να πεταχτεί σε ένα κοντινό εστιατόριο takeaway και να πάρει μια σακούλα ψάρι με πατάτες. Ενώ η υπόλοιπη οικογένεια περίμενε τη Χέλεν να επιστρέψει, η Τζιν μπήκε για μπάνιο. Όταν έχεις μικρά παιδιά, μερικές φορές η μόνη στιγμή που μπορείς να μείνεις μόνος είναι πίσω από την κλειδωμένη πόρτα του μπάνιου. Η Τζιν ήταν μικροκαμωμένη και κλωμή, με λεπτά χαρακτηριστικά και μαύρα μαλλιά που τα έπιανε πίσω. Γλίστηρε μέσα στην μπανιέρα και έμεινε εκεί. Είχε μόλις τελειώσει το μπάνιο της, το δέρμα της ήταν αναψοκοκκινισμένο, όταν κάποιος χτύπησε⁴ την πόρτα της εισόδου. Η ώρα ήταν περίπου 7 το απόγευμα. Τα παιδιά υπέθεσαν πως ήταν η Χέλεν,⁵ που είχε επιστρέψει με το δείπνο τους.

Όταν όμως άνοιξαν την πόρτα, εισέβαλε στο διαμέρισμα μια συμμορία. Έγινε τόσο ξαφνικά που κανένα από τα παιδιά της Τζιν δεν μπόρεσε να μετρήσει πόσοι ήταν ακριβώς⁶ – ήταν τουλάχιστον οκτώ άτομα, αλλά θα μπορούσαν συνολικά να είναι δέκα ή δώδεκα. Υπήρχαν γυναίκες και άνδρες. Κάποιοι φορούσαν μπαλακλάβες στα πρόσωπά τους, άλλοι φορούσαν κάλτσες από νάιλον που παραμόρφωναν τα χαρακτηριστικά τους και τους έκαναν να μοιάζουν με τέρατα. Τουλάχιστον ένας κρατούσε όπλο.⁷

Όταν η Τζιν εμφανίστηκε, έχοντας φορέσει βιαστικά τα ρούχα της, και περιτριγυρίστηκε από τα παιδιά της, ένας από τους άνδρες της είπε στριφνά: «Βάλε το παλτό σου». Αυτή άρχισε να τρέμει έντονα καθώς οι εισβολείς προσπαθούσαν να τη βγάλουν από το διαμέρισμα. «Τι συμβαίνει;»⁸ ρώτησε αυτή – είχε αρχίσει να νιώθει πανικό. Τότε έχασαν και τα παιδιά της την ψυχραιμία τους.⁹ Ο Μάικλ, έντεκα χρονών, προσπάθησε να τραβήξει τη μητέρα του. Ο Μπίλι και ο Τζιμ την αγκάλιασαν και άρχισαν να κλαίνε. Η συμμορία προσπάθησε να ηρεμήσει τα παιδιά, λέγοντας πως θα έφερναν την Τζιν πίσω – απλώς ήθελαν να της μιλήσουν. Θα έλειπε για λίγες μόνο ώρες.¹⁰

Ο Άρτσι, ο οποίος, στα δεκαέξι, ήταν το μεγαλύτερο παιδί που βρισκόταν στο σπίτι, ρώτησε αν μπορούσε να συνοδεύσει τη μητέρα του εκεί όπου θα την πήγαιναν, και τα μέλη της συμμορίας συμφώνησαν. Η Τζιν Μακόνβιλ φόρεσε το τουίντ παλτό της και ένα κασκόλ, ενώ τα μικρότερα παιδιά μεταφέρονταν σε ένα από τα υπνοδωμάτια. Καθώς απομάκρυναν τα παιδιά, οι εισβολείς τούς μιλούσαν, δίνοντάς τους απότομες διαβεβαιώσεις – και τους απευθύνονταν με τα ονόματά τους. Μερικοί από τους άνδρες δεν φορούσαν μάσκες, και ο Μάικλ Μακόνβιλ αντιλήφθηκε με φρίκη πως οι άνθρωποι που έπαιρναν τη μητέρα του δεν ήταν άγνωστοι.¹¹ Ήταν γείτονές τους.

Τα Διαμερίσματα Ντίβις ήταν σαν ένας εφιάλτης από πίνακα του Έσερ, ένας τσιμεντένιος λαβύρινθος από σκάλες, διαδρόμους και ξέχειλα διαμερίσματα. Οι ανελκυστήρες ήταν μονίμως εκτός λειτουργίας, και η Τζιν Μακόνβιλ οδηγήθηκε από την κουσιτωδία έξω από το διαμέρισμά της, μέσα από έναν διάδρομο και μια δυο σκάλες. Συνήθως, τις νύχτες υπήρχαν άνθρωποι έξω, ακόμα και τον χειμώνα – παιδιά που έπαιζαν μπάλα στους διαδρόμους ή εργάτες που γύριζαν από τη δουλειά. Όμως ο Άρτσι παρατήρησε πως ολόκληρο το συγκρότημα έμοιαζε απόκοσμα άδειο, λες και η περιοχή είχε εκκενωθεί. Δεν υπήρχε κανείς¹² να ειδοποιήσει, κανένας γείτονας να σημάνει συναγερμό.

Έμεινε κοντά¹³ στη μητέρα του, προχωρώντας δίπλα της, και αυτή κρατούσε το μπράτσο του σαν να μην ήθελε να τον αφήσει. Κάτω από τις σκάλες, όμως, περίμενε μια μεγαλύτερη ομάδα ανθρώπων, ίσως και είκοσι άτομα, ντυμένοι κανονικά αλλά φορώντας μπαλακλάβες. Πολλοί από αυτούς είχαν όπλα. Ένα μπλε βαν Φολκσβάγκεν ήταν σταματημένο δίπλα στο πεζοδρόμιο, και ξαφνικά ένας από τους άνδρες ξεπρόβαλε μπροστά στον Άρτσι, με τη θαμπή λάμψη ενός όπλου μες στο μισοσκόταδο και, πιέζοντας την άκρη της κάνης στο μάγουλο,¹⁴ του σφύριξε: «Εξαφανίσου». Ο Άρτσι πάγωσε. Αισθάνθηκε το κρύο μέταλλο στο δέρμα του. Ήθελε απελπισμένα να προστατέψει τη μητέρα του, αλλά τι μπορούσε να κάνει; Ήταν ένα παιδί, μόνο και άοπλο. Γύρισε¹⁵ διστακτικά και ανέβηκε τις σκάλες.

Στον δεύτερο όροφο, ένας από τους τοίχους είχε μια σειρά κάθετα ανοίγματα, τα οποία τα παιδιά των Μακόνβιλ τα αποκαλούσαν «θυρίδες».

Κοιτάζοντας από εκεί, ο Άρτσι είδε να φορτώνουν τη μητέρα του στο βαν, και το όχημα να βγαίνει έξω από το συγκρότημα του Ντίβις και να εξαφανίζεται μες στη νύχτα. Αργότερα θα αντιλαμβανόταν πως η συμμορία δεν είχε καμιά πρόθεση να τον αφήσει να συνοδεύσει τη μητέρα του – απλώς τον είχαν χρησιμοποιήσει για να βγάλουν την Τζιν από το διαμέρισμα. Στεκόταν εκεί, στη φρικτή, χειμωνιάτικη ψυχία, προσπαθώντας να συνειδητοποιήσει τι είχε μόλις συμβεί και τι έπρεπε να κάνει τώρα. Μετά, γύρισε στο διαμέρισμα. Το τελευταίο πράγμα που του είχε πει η μητέρα του ήταν «πρόσεχε τα παιδιά¹⁶ μέχρι να επιστρέψω».

ΤΑ ΚΟΡΙΤΣΙΑ ΤΟΥ ΑΛΜΠΕΡΤ

Όσο η Ντολόρς Πράις ήταν μικρή, οι αγαπημένοι της άγιοι ήταν οι μάρτυρες. Η Ντολόρς είχε μια φανατική καθολική θεία¹⁷ από την πλευρά του πατέρα της, η οποία έλεγε: «Για τον Θεό και την Ιρλανδία». Για την υπόλοιπη οικογένεια, η Ιρλανδία ερχόταν πρώτη. Καθώς μεγάλωνε στο δυτικό Μπέλφαστ τη δεκαετία του '50, πήγαινε στην εκκλησία κάθε μέρα, ως όφειλε. Πρόσεξε όμως πως οι γονείς της δεν πήγαιναν και εκείνοι. Μια μέρα, όταν ήταν περίπου 14, ανακοίνωσε: «Δεν θα ξαναπάω στη λειτουργία».¹⁸

«Πρέπει να πας» είπε η μητέρα της, η Κρίσι.

«Δεν πρέπει, και δεν θα πάω» είπε η Ντολόρς.

«Πρέπει να πας», επανέλαβε η μητέρα της.

«Κοίτα», είπε η Ντολόρς. «Θα φύγω από το σπίτι, θα σταθώ σε μια γωνιά για μισή ώρα και μετά θα σου πω “Πήγα στη λειτουργία”. Αλλά δεν θα έχω πάει στη λειτουργία».

Ήταν ξεροκέφαλη από μικρή, οπότε αυτό ήταν και το τέλος της συζήτησης. Οι Πράις ζούσαν¹⁹ σε μια μικρή εργατική κατοικία με μεσοτοιχία, σε ένα καθαρό, κατηφορικό δρομάκι στην Αντερσονστάουν, το Σλιβγκάλιον Ντράιβ. Ο πατέρας της, ο Άλμπερτ, ήταν ταπετσήρης· είχε κατασκευάσει τις καρέκλες²⁰ που καταλάμβαναν αρκετό χώρο στο μικρό σαλόνι του σπιτιού. Όμως, ενώ μια άλλη οικογένεια θα είχε διακοσμήσει το τζάκι της με χαρούμενες φωτογραφίες από οικογενειακές διακοπές, οι Πράις με μεγάλη περηφάνια διακοσμούσαν το δικό τους με ενσταντανέ παρμένα σε φυλακές.²¹ Ο Άλμπερτ και η Κρίσι Πράις μοιράζονταν μια ανυποχώρητη προσήλωση στους στόχους του ιρλανδικού

ρεπουμπλικανισμού: την πίστη πως, εδώ και αιώνες, οι Βρετανοί αποτελούσαν μια κατοχική δύναμη στο νησί της Ιρλανδίας – και πως οι Ιρλανδοί είχαν το καθήκον να τους εκδιώξουν με κάθε μέσο.

Όταν η Ντολός ήταν μικρή,²² καθόταν στα γόνατα του Άλμπερτ και αυτός της διηγούνταν ιστορίες από τότε που ήταν μικρός και είχε ενταχθεί στον Ιρλανδικό Δημοκρατικό Στρατό (IRA) τη δεκαετία του '30 και ότι είχε πάει στην Αγγλία ως έφηβος για να πραγματοποιήσει μια βομβιστική επίθεση. Αν και έκλεινε τις τρύπες των παπουτσιών του²³ με χαρτόνια, μιας και δεν του έφταναν τα χρήματα να τα πάει για μπάλωμα, είχε τολμήσει να αψηφήσει την παντοδύναμη Βρετανική Αυτοκρατορία.

Ήταν μικροκαμωμένος, φορούσε γυαλιά με συρμάτινο σκελετό και τα δάχτυλά του είχαν κίτρινους λεκέδες από τον καπνό.²⁴ Ο Άλμπερτ έλεγε βίαιες ιστορίες για το θρυλικό κουράγιο διάφορων, νεκρών εδώ και χρόνια πατριωτών. Η Ντολός είχε δύο άλλα αδέρφια, τον Ντέμιαν και την Κλερ, αλλά ήταν πιο κοντά με τη μικρότερη αδερφή της, τη Μάριαν. Πριν τις βάλουν για ύπνο, ο πατέρας τους συνήθιζε να τις διασκεδάζει με την ιστορία της απόδρασής του από μια φυλακή στην πόλη του Ντέρι, μαζί με είκοσι άλλους φυλακισμένους, αφού έσκαψαν ένα τούνελ²⁵ που τους έβγαλε κατευθείαν έξω από τον χώρο της. Ένας συγκρατούμενός τους έπαιζε γκάνινα για να πνίξει τον θόρυβο²⁶ της απόδρασης.

Με τόνο εκμυστηρευτικό, ο Άλμπερτ δίδασκε στην Ντολός και στα αδέρφια της τον ασφαλέστερο τρόπο να αναμείξει κανείς αυτοσχέδια εκρηκτικά, με ξύλινα μπολ και κουτάλια –ποτέ μέταλλο!–, γιατί «μια σπίθα²⁷ και είσαι μακαρίτης». Του άρεσε να αναθυμάται τους παλιούς συμπολεμιστές του που είχαν κρεμαστεί από τους Βρετανούς, και η Ντολός μεγάλωσε με την άποψη πως αυτό ήταν το πιο φυσικό πράγμα στον κόσμο: ότι κάθε παιδί είχε γονείς των οποίων οι φίλοι είχαν καταλήξει στην κρεμάλα.²⁸ Οι ιστορίες του πατέρα της ήταν τόσο συναρπαστικές που μερικές φορές αναριγούσε καθώς τις άκουγε και ανατρίχιαζε σύγκορμη.²⁹

Σχεδόν κάθε μέλος της οικογένειας είχε περάσει από τη φυλακή. Η μητέρα της Κρίσι, η γιαγιά Ντόλαν, είχε υπάρξει μέλος της Επιτροπής Γυναικών του IRA, της Cumann na mBan, και κάποτε είχε περάσει τρεις

μήνες στη φυλακή του Αρμά επειδή επιχειρήσε να σουφρώσει το υπηρεσιακό όπλο ενός αστυνομικού³⁰ της Βασιλικής Αστυνομίας του Άλστερ (RUC). Η Κρίσι είχε επίσης περάσει από τις τάξεις της Cumann και τις φυλακές του Αρμά, μαζί με τρεις από τις αδερφές της, όταν είχαν συλληφθεί επειδή φορούσαν ένα «απαγορευμένο έμβλημα»³¹: μικρά, χάρτινα πορτοκαλί, λευκά και πράσινα λουλούδια, γνωστά επίσης και ως κρίνοι του Πάσχα.

Στην οικογένεια Πράις –όπως και στη Βόρεια Ιρλανδία, γενικότερα– οι άνθρωποι είχαν την τάση να μιλούν για διάφορες συμφορές του μακρινού παρελθόντος λες και είχαν συμβεί μόλις χθες. Κατά συνέπεια, είναι δύσκολο να ορίσει κανείς με ακρίβεια το σημείο εκκίνησης της πανάρχαιας διαμάχης ανάμεσα στους Βρετανούς και τους Ιρλανδούς. Ήταν μάλιστα δύσκολο να φανταστεί κάποιος πώς ήταν η Ιρλανδία πριν από «τον αγώνα», όπως απλώς τον αποκαλούσαν οι Πράις. Δεν είχε σημασία από πού έπιανε κανείς την ιστορία: «ο αγώνας» ήταν πάντα εκεί. Προηγούνταν χρονικά του διαχωρισμού μεταξύ καθολικών και προτεσταντών. Ήταν παλιότερος από την Προτεσταντική Εκκλησία. Μπορούσε κανείς να γυρίσει χίλια χρόνια πίσω, μέχρι τους Νορμανδούς επιδρομείς³² του 12ου αιώνα, των οποίων τα πλοία περνούσαν μέσα από την Ιρλανδική Θάλασσα σε αναζήτηση νέας ξηράς για κατάκτηση. Ή να φτάσει μέχρι τον Ερρίκο τον Η΄ και τους Τυδώρ του 16ου αιώνα, που επέβαλαν την απόλυτη κυριαρχία της Αγγλίας στην Ιρλανδία. Ή στους προτεστάντες εμιγκρέδες από τη Σκοτία και τα βόρεια της Αγγλίας, που είχαν περάσει στην Ιρλανδία κατά τη διάρκεια του 17ου αιώνα και είχαν εφαρμόσει ένα σύστημα φυτειών, σύμφωνα με το οποίο οι γαελόφωνοι ντόπιοι έγιναν κολίγοι και ενοικιαστές της ίδιας γης που παλιότερα τους ανήκε.

Όμως το ιστορικό κεφάλαιο του παρελθόντος που ξεχώριζε πάνω απ' όλα σε αυτό το σπίτι στο Σλιβγκάλιον Ντράιβ ήταν η Εξέγερση του Πάσχα του 1916, όταν μια χούφτα ιρλανδών επαναστατών κατέλαβε το ταχυδρομείο του Δουβλίνου και κήρυξε την ίδρυση μιας ελεύθερης και ανεξάρτητης Ιρλανδικής Δημοκρατίας. Η Ντολός μεγάλωσε ακούγοντας ιστορίες για τους θρυλικούς ήρωες της εξέγερσης αυτής, και για τον ευαίσθητο ποιητή που αποτέλεσε έναν από τους αρχηγούς της, τον Πά-

τρικ Πιρς. «Σε κάθε του γενιά,³³ ο ιρλανδικός λαός έχει διεκδικήσει το δικαίωμά του στην εθνική ελευθερία» διακήρυξε ο Πιρς από τα σκαλοπάτια του ταχυδρομείου.

Ο Πιρς ήταν ένας αθεράπευτος ρομαντικός που ελκυόταν βαθιά από το ιδεώδες της αιματηρής θυσίας. Από την παιδική του ηλικία ακόμα,³⁴ φανταζόταν να αφιερώνει τη ζωή του σε κάτι, και έφτασε να πιστεύει πως η αιματοχυσία ήταν ένα «εξαγνιστικό» μυστήριο.³⁵ Ο Πιρς θαύμαζε τους θανάτους³⁶ παλιότερων ιρλανδών ηρώων που έφερναν προς αυτόν του Χριστού και λίγα χρόνια πριν από την εξέγερση είχε γράψει πως «η γέρινη καρδιά της γης χρειαζόταν να θερμανθεί με το κόκκινο κρασί του πεδίου της μάχης».³⁷

Η επιθυμία του έγινε πραγματικότητα. Ύστερα από μια ένδοξη στιγμή που αποδείχθηκε πρόσκαιρη, η εξέγερση συνεθλίβη ανηλεώς από τις βρετανικές αρχές του Δουβλίνου, ο Πιρς πέρασε από στρατοδικείο και στάλθηκε στο εκτελεστικό απόσπασμα³⁸ μαζί με άλλους 14 από τους συντρόφους του. Όταν ο ιρλανδικός Πόλεμος της Ανεξαρτησίας οδήγησε στη διχοτόμηση του νησιού, το 1921, το νησί μοιράστηκε στον Νότο, όπου 26 κομπίες κατάφεραν να εξασφαλίσουν ως έναν βαθμό την ανεξαρτησία τους και ίδρυσαν το Ελεύθερο Κράτος της Ιρλανδίας, και στον Βορρά, όπου έξι άλλες κομπίες παρέμειναν υπό τον βρετανικό ζυγό. Όπως και οι άλλοι σκληροπυρηνικοί ρεπουμπλικάνοι, η οικογένεια Πράις δεν αναφερόταν στο μέρος όπου ζούσε ως «Βόρεια Ιρλανδία». Επρόκειτο για τον «Βορρά της Ιρλανδίας». Στην μπερδεμένη τοπική καθομιλουμένη, ακόμα και κύρια ουσιαστικά μπορούσαν να έχουν πολιτικό χαρακτήρα.

Μια αίρεση πρόθυμη να μαρτυρήσει μπορεί να αποδειχθεί πολύ επικίνδυνη, επομένως στη Βόρεια Ιρλανδία οι αναμνηστικές τελετές³⁹ υπήχθησαν σε αυστηρή νομοθεσία, με τη μορφή του Νόμου για τις Σημείες και τα Εμβλήματα. Ο φόβος του ιρλανδικού εθνικισμού ήταν τόσο έντονος, που κάποιος από τον Βορρά μπορούσε να βρεθεί στη φυλακή απλώς και μόνο επειδή εμφάνισε την τρίχρωμη σημαία της Δημοκρατίας. Όταν ήταν κοριτσάκι, η Ντολώρας φορούσε το ομορφότερο λευκό φόρεμά της την Κυριακή του Πάσχα, κρατούσε ένα καλάθι με αυγά στο μπράτσο της και καρφίτωνε στο στήθος της έναν κρίνο του

Πάσχα, εις μνήμην της αποτυχημένης επανάστασης. Ήταν ένα μεθυστικό τελετουργικό για ένα παιδί: σαν να εντασσόταν σε μια μυστική κλίκα παρανόμων. Έμαθε να καλύπτει τον κρίνο⁴⁰ με το χέρι όποτε περνούσε μπροστά από έναν αστυνομικό.

Δεν έτρεφε πάντως καμιά ψευδαίσθηση γύρω από το προσωπικό κόστος μιας τέτοιας αφοσίωσης στον αγώνα. Ο Άλμπερτ Πράις δεν γνώρισε ποτέ την πρώτη του κόρη,⁴¹ η οποία πέθανε σε βρεφική ηλικία ενώ αυτός βρισκόταν στη φυλακή. Η Ντολόρς είχε επίσης μια θεία, την Μπρίντι, μία από τις αδερφές της Κρίσι, η οποία στα νιάτα της είχε συμμετάσχει στον αγώνα. Σε μια περίπτωση, το 1938, η Μπρίντι είχε κουβαλήσει ένα κιβώτιο με εκρηκτικά για να βοηθήσει, όταν αυτά ξαφνικά εξερράγησαν.⁴² Η έκρηξη κομμάτισε τα χέρια της μέχρι τους καρπούς, παραμόρφωσε το πρόσωπό της και της στέρπνεσε διά παντός την όραση. Ήταν 27 χρονών όταν συνέβη αυτό.

Κόντρα στα προγνωστικά των γιατρών, η Μπρίντι κατάφερε να επιζήσει. Όμως οι αναπηρίες της θα απαιτούσαν τη φροντίδα από άλλους για το υπόλοιπο της ζωής της.⁴³ Καθώς δεν είχε χέρια ή μάτια, δεν μπορούσε ούτε να αλλάξει τα ρούχα της, ούτε να φυσήσει τη μύτη της ή να κάνει κάτι μόνη χωρίς βοήθεια. Η Μπρίντι διέμενε κατά διαστήματα στο σπίτι στο Σλιβγκάλιον Ντράιβ. Αν προκαλούσε το συναίσθημα της λύπησης στην οικογένεια Πράις, αυτό ερχόταν σε δεύτερη μοίρα μπροστά στον θαυμασμό που έτρεφαν για αυτή λόγω της θέλησής της να θυσιάσει τα πάντα για ένα ιδεώδες.⁴⁴ Η Μπρίντι επέστρεψε σπίτι από το νοσοκομείο σε ένα μικρό κτίσμα με εξωτερική τουαλέτα, χωρίς τη βοήθεια κοινωνικού λειτουργού ή με κάποια σύνταξη – αλλά με τη ζωή της βυθισμένη στο σκοτάδι.⁴⁵ Ποτέ δεν εξέφρασε το παραμικρό παράπονο⁴⁶ για τη θυσία που πραγματοποίησε στο όνομα μιας ενωμένης Ιρλανδίας.

Όταν η Ντολόρς και η Μάριαν ήταν ακόμη μικρές, η Κρίσι τις έστειλε στον πάνω όροφο με τη διαταγή να «μιλήσετε στη θεία Μπρίντι».⁴⁷ Αυτή βρισκόταν εγκατεστημένη σε ένα μικρό υπνοδωμάτιο, μόνη μες στο σκοτάδι. Η Ντολόρς προτιμούσε να περπατάει στα νύχια των ποδιών της καθώς ανέβαινε τη σκάλα, αλλά η ακοή της θείας είχε οξυνθεί τόσο που πάντα την άκουγε να έρχεται. Ήταν μανιακή καπνίστρια, και από

τα 8 ή τα 9 της χρόνια η Ντολόρς είχε επιφορτιστεί με το καθήκον να της ανάβει τα τσιγάρα,⁴⁸ αφού τα τοποθετούσε απαλά και προσεκτικά ανάμεσα στα χείλη της. Η Ντολόρς μισούσε αυτή την αγγαρεία. Την έβρισκε αποκρουστική.⁴⁹ Κάρφωνε τη θεία με το βλέμμα της, παρατηρώντας το πρόσωπό της⁵⁰ με λιγότερη λεπτότητα απ' όση θα έδειχνε κανείς αν ήξερε ότι ο άλλος μπορεί να τον δει, καταγράφοντας κάθε λεπτομέρεια των φρικιαστικών συνεπειών αυτού που είχε κάνει. Η Ντολόρς ήταν μια αθυρόστομη μικρή και συνήθιζε να ξεστομίζει ό,τι της ερχόταν στο μυαλό. Είχε ρωτήσει τη θεία Μπρίντι, μερικές φορές: «Δεν εύχεσαι να είχες πεθάνει;».⁵¹

Έπαιρνε τους κουτσουρεμένους καρπούς της θείας της στα μικρά της χέρια και χάιδευε το δέρμα της που έμοιαζε κερωμένο. Της θύμιζαν, συνήθιζε να λέει, «πατούσες γάτας». Η Μπρίντι φορούσε μαύρα γυαλιά, και η Ντολόρς είδε κάποτε ένα δάκρυ να ξεπροβάλλει κάτω από το γυαλί και να κυλάει στο μαραμένο μάγουλό της. Και αναρωτιόταν: *Πώς γίνεται να κλαις⁵² αν δεν έχεις μάτια;*

Το κρύο, ασυννέφιαστο πρωινό της 1ης Ιανουαρίου 1969, μια ομάδα φοιτητών συγκεντρώθηκε για να διαμαρτυρηθεί έξω από το δημαρχείο στην πλατεία Ντόνεγκαλ, στο κέντρο του Μπέλφαστ. Το σχέδιό τους ήταν να βαδίσουν από το Μπέλφαστ⁵³ μέχρι την περιτειχισμένη πόλη του Ντέρι, περίπου 100 χιλιόμετρα μακριά, μια πορεία που θα διαρκούσε μερικές μέρες. Διαμαρτύρονταν κατά των συστηματικών διακρίσεων⁵⁴ εις βάρος των καθολικών στη Βόρεια Ιρλανδία. Ο διαχωρισμός της χώρας είχε δημιουργήσει μια ανώμαλη κατάσταση όπου δύο θρησκευτικές κοινότητες, ανάμεσα στις οποίες υπήρχαν εντάσεις εδώ και αιώνες, είχαν φτάσει να αισθάνονται σαν μειονότητες υπό πίεση: από τη μια οι προτεστάντες, που αποτελούσαν την πλειοψηφία του πληθυσμού της Βόρειας Ιρλανδίας αλλά μειονότητα στο σύνολο του νησιού, φοβούνταν πως η καθολική Ιρλανδία θα τους κατάπινε. Από την άλλη οι καθολικοί, που αποτελούσαν την πλειοψηφία στο σύνολο του νησιού αλλά μειοψηφία στη Βόρεια Ιρλανδία, θεωρούσαν πως γίνονταν διακρίσεις εις βάρος τους στις έξι κομψτείες.

Η Βόρεια Ιρλανδία αποτελούσε την πατρίδα ενός εκατομμυρίου προ-

τεσαντών και 500.000 καθολικών, και είναι αλήθεια πως οι καθολικοί ήταν τα θύματα σημαντικών διακρίσεων: αποκλείονταν συχνά από τις καλές δουλειές και τα καλά σπίτια, και επίσης από την πολιτική ισχύ που θα τους επέτρεπε να βελτιώσουν τις συνθήκες της ζωής τους. Η Βόρεια Ιρλανδία διέθετε το δικό της αποκεντρωμένο πολιτικό σύστημα, με τη βάση του στο Στόρμοντ, στα προάστια του Μπέλφαστ. Για μισό αιώνα,⁵⁵ κανείς καθολικός δεν είχε αποκτήσει κυβερνητικό αξίωμα.

Καθώς αποκλείονταν από τις δουλειές στα ναυπηγεία και από άλλα καλά πόστα, οι καθολικοί αναγκάζονταν να μεταναστεύσουν στην Αγγλία, την Αμερική ή την Αυστραλία, ψάχνοντας για τις δουλειές που δεν μπορούσαν να εξασφαλίσουν στην πατρίδα τους. Ο ρυθμός γεννήσεων ανάμεσα στους καθολικούς ήταν ο διπλάσιος από αυτόν των προτεσταντών – όμως κατά τις τρεις δεκαετίες που προηγήθηκαν της πορείας στο Ντέρι, ο καθολικός πληθυσμός⁵⁶ είχε ουσιαστικά παραμείνει στάσιμος, καθώς πολλοί άνθρωποι δεν είχαν άλλη επιλογή παρά να μεταναστεύσουν.

Έχοντας εντοπίσει στη Βόρεια Ιρλανδία την ύπαρξη ενός συστήματος κοινωνικού διαχωρισμού που ήταν παρόμοιος με τις φυλετικές διακρίσεις στις ΗΠΑ, οι νεαροί που συμμετείχαν στην πορεία είχαν επιλέξει να ακολουθήσουν πιστά το μοντέλο του αμερικανικού κινήματος για τα πολιτικά δικαιώματα.⁵⁷ Είχαν μελετήσει την πορεία, το 1965, του δρα Μάρτιν Λούθερ Κινγκ και άλλων ηγετών από τη Σέλμα μέχρι το Μοντγκόμερι της Αλαμπάμα. Καθώς σιγοπερπατούσαν⁵⁸ μέσα στο Μπέλφαστ, τυλιγμένοι με τα παλτά τους και πιασμένοι αλαμπρατσέτα, κρατούσαν πινακίδες με την επιγραφή «Πορεία για τα Πολιτικά Δικαιώματα» και τραγουδούσαν το «We Shall Overcome».

Στην πορεία βρισκόταν και η Ντολόρς Πράις, που συμμετείχε στις διαμαρτυρίες μαζί με την αδερφή της τη Μάριαν. Έχοντας κλείσει τα 18,⁵⁹ η Ντολόρς ήταν νεότερη από τους περισσότερους συμμετέχοντες στην πορεία, πολλοί από τους οποίους ήταν φοιτητές. Είχε πια γίνει μια αξιοπρόσεκτα όμορφη νεαρή κοπέλα, με βαθυκόκκινα μαλλιά, μπλε-πράσινα μάτια που άστραφταν και ανοιχτόχρωμες βλεφαρίδες. Η Μάριαν ήταν μερικά χρόνια μικρότερη, αλλά ήταν αχώριστες. Στην Αντερσονστάουν, όλοι τις ήξεραν ως «τα κορίτσια του Άλμπερτ».⁶⁰ Ήταν τόσο

κοντά μεταξύ τους και τόσο συχνά μαζί που έμοιαζαν με δίδυμες. Αποκαλούσαν η μια την άλλη «Ντόουτς»⁶¹ και «Μαρ», και είχαν μεγαλώσει μοιραζόμενες⁶² όχι απλώς το ίδιο υπνοδωμάτιο αλλά και το ίδιο κρεβάτι. Η Ντολόρς είχε μια έντονη, δυναμική προσωπικότητα και ήταν μεγάλο πειρακτήρι, και οι δύο αδερφές συμμετείχαν στην πορεία συζήτησας ζωνρά, με την έντονη προφορά του Μπέλφαστ που τις χαρακτήριζε να έχει κάπως αμβλυνθεί⁶³ από την εκπαίδευσή τους στο Σεντ Ντόμινικ, ένα αυστηρό καθολικό γυμνάσιο θηλέων στο δυτικό Μπέλφαστ. Τα αστεία τους διακόπονταν μόνο από το γάργαρο γέλιο τους.⁶⁴

Η Ντολόρς θα περιέγραφε αργότερα την παιδική της ηλικία σαν μια «κατήχηση». ⁶⁵ Χαρακτηριζόταν όμως πάντα από την ανεξάρτητη σκέψη της, και δυσκολευόταν να κρατήσει τις απόψεις της για τον εαυτό της. Ως έφηβη ακόμη, είχε αρχίσει να αμφισβητεί στοιχεία του δόγματος με το οποίο είχε μεγαλώσει. Ήταν η δεκαετία του '60, και οι μοναχές του Σεντ Ντόμινικ δεν ήταν από μόνες τους σε θέση να συγκρατήσουν την πολιτισμική παλίρροια που κατέκλυζε τον κόσμο τότε. Η Ντολόρς αγαπούσε το ροκ εν ρολ. Όπως και πολλοί άλλοι νέοι⁶⁶ στο Μπέλφαστ, είχε και αυτή εμπνευστεί από τον Τσε Γκεβάρα, τον φωτογενή αργεντίνο επαναστάτη που είχε πολεμήσει στο πλευρό του Φιντέλ Κάστρο. Το ότι ο Τσε δολοφονήθηκε από τη βολιβιανή αστυνομία (και τα χέρια του κόπηκαν, όπως και της θείας Μπρίντι, για να χρησιμοποιηθούν ως απόδειξη του θανάτου του) αναπόφευκτα τον τοποθέτησε σε περίοπτη θέση στο πάνθεον των επαναστατών ηρώων της.

Καθώς όμως οι εντάσεις ανάμεσα σε καθολικούς και προτεστάντες διαρκώς εντεινόταν στη Βόρεια Ιρλανδία, η Ντολόρς είχε φτάσει πλέον να πιστεύει πως ο ένοπλος αγώνας στον οποίο είχαν συμμετάσχει οι γονείς της ήταν μια λύση ξεπερασμένη, απομεινάρι του παρελθόντος. Ο Άλμπερτ Πράις ήταν ένας emphaticός συζητητής,⁶⁷ ένας παθιασμένος ομιλητής που θα περνούσε το ένα χέρι του γύρω από τους ώμους σου ενώ το άλλο ήταν απασχολημένο να κρατάει το τσιγάρο του, και θα σε διασκέδαζε με γοπηευτικές ιστορίες και ανέκδοτα ώσπου να σε πείσει να δεις τα πράγματα όπως τα έβλεπε ο ίδιος. Όμως η Ντολόρς δεν θα υποχωρούσε από τη θέση της. «Να, δες τον IRA» έλεγε στον πατέρα της. «Προσπαθήσατε αλλά χάσατε!»⁶⁸



Η Ντολόρς και η Μάριαν Πράις.

Είναι αλήθεια πως η ιστορία του IRA ήταν κατά κάποιον τρόπο μια ιστορία αποτυχίας: όπως είχε πει κάποτε ο Πάτρικ Πιρς, κάθε γενιά είχε διεξαγάγει μια επανάσταση του ενός ή του άλλου τύπου, αλλά μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '60 ο IRA είχε καταστεί σε μεγάλο βαθμό αδρανής. Μερικοί γέροι μαζεύονταν ακόμα σε στρατόπεδα εκπαίδευσης, τα Σαββατοκύριακα, στη νότια πλευρά των συνόρων της Δημοκρατίας, για να κάνουν σκοποβολή με τα απαραιτούμενα όπλα που τους είχαν απομείνει από τους παλιότερους αγώνες. Κανείς όμως δεν τους έπαιρνε σοβαρά

υπόψη ως μαχητική δύναμη. Το νησί ήταν ακόμη διαχωρισμένο. Οι συνθήκες για τους καθολικούς δεν είχαν βελτιωθεί. «Αποτύχατε»⁶⁹ είπε η Ντολόρς στον πατέρα της, προσθέτοντας: «Υπάρχει κι άλλος τρόπος».

Η Ντολόρς είχε αρχίσει να συμμετέχει στις συναντήσεις⁷⁰ μιας νέας πολιτικής ομάδας, της «Λαϊκής Δημοκρατίας», σε μια αίθουσα στην πανεπιστημιούπολη του Πανεπιστημίου Κουίνς. Όπως ο Τσε, και πολλοί από τους συμμετέχοντες στην πορεία, η Ντολόρς είχε ενστερνιστεί κι αυτή μια κάποια μορφή σοσιαλισμού. Πίστευε πλέον πως το θρησκευτικό χάσμα μεταξύ προτεσταντών και καθολικών ήταν ένας δηλητηριώδης περισπασμός:⁷¹ μπορεί οι προτεστάντες της εργατικής τάξης να είχαν απολαύσει κάποια προνόμια, αλλά κι αυτοί μαστίζονταν από την ανεργία. Οι προτεστάντες που διέμεναν στα σιχαμερά σπίτια της οδού Σάνκιλ στο Μπέλφαστ δεν διέθεταν ούτε κι αυτοί εσωτερικές τουαλέτες. Αν μπορούσαν να πειστούν πως η ζωή θα ήταν καλύτερη και για αυτούς σε μια ενωμένη –και σοσιαλιστική– Ιρλανδία, η διάσταση απόψεων που παίδευε τις δύο κοινότητες για αιώνες θα εξαφανιζόταν σταδιακά.

Ένας από τους ηγέτες της πορείας ήταν ο μποέμ, ευφραδής νεαρός σοσιαλιστής από το Ντέρι, ο Ίμον Μακάν, τον οποίο η Ντολόρς γνώρι-

σε στην πορεία και έγιναν αμέσως φίλοι.⁷² Ο Μακάν παρότρυνε τους συντρόφους του στη διαδήλωση να μη δαιμονοποιούν τους προτεστάντες της εργατικής τάξης. «Δεν είναι ούτε κατά διάνοια οι εχθροί μας»⁷³ επέμενε. «Δεν είναι εκμεταλλευτές, δεν ντύνονται με πανάκριβα κοστούμια. Είναι κι αυτοί θύματα του συστήματος, θύματα των γαιοκτημόνων και των φιλοβασιλικών βιομηχάνων. Είναι κι αυτοί άνθρωποι με εργατικές φόρμες». Είναι κι αυτοί με το μέρος μας, εννοούσε ο Μακάν. Απλώς δεν το ξέρουν ακόμα.

Η Ιρλανδία είναι ένα μικρό νησί, με απόσταση περίπου 300 χιλιόμετρα στο πιο πλατύ σημείο της. Μπορείς να οδηγήσεις από τη μια ακτή στην άλλη σε ένα απόγευμα. Από τη στιγμή όμως που η πορεία ξεκίνησε από την πλατεία Ντόνεγκαλ, παρενοχλούνταν συνεχώς από αντιδιαδηλωτές: από «φιλοβασιλικούς» προτεστάντες, που ήταν ένθερμα πιστοί στο βρετανικό στέμμα. Ο ηγέτης τους ήταν ένας κοντόχοντρος 44χρονος με πεταχτά αυτιά, ο Ρόναλντ Μπάντινγκ, ένας πρώην καθηγητής μαθηματικών που είχε υπηρετήσει ως αξιωματικός στον βρετανικό στρατό και τον οποίο οι υποστηρικτές του τον φώναζαν Ταγματάρχη. Αν και κάποτε είχε⁷⁴ πιο προοδευτικές απόψεις, ο Μπάντινγκ είχε μαγευτεί από τον φανατικό αντικαθολικό ιερέα Ταν Πέισλι όταν ο τελευταίος φρόντισε τη μητέρα του Μπάντινγκ στα τελευταία της. Ο Μπάντινγκ ήταν επίσης ένας «Πορτοκαλής άνδρας», μέλος δηλαδή της προτεσταντικής αδελφότητας που από καιρό θεωρούσε αντίπαλο δέος τον καθολικό πληθυσμό. Αυτός και οι υποστηρικτές του άρχισαν να παρενοχλούν και να αποδοκιμάζουν τους διαδηλωτές, και προσπάθησαν να αρπάξουν τα πανό και τα πλακάτ τους, ενώ ταυτόχρονα ανέμιζαν τη δική τους σημαία – τη βρετανική. Σε κάποιο σημείο, ένας δημοσιογράφος ρώτησε τον Μπάντινγκ μήπως θα ήταν καλύτερα να αφήσουν τους διαδηλωτές ήσυχους και να τους αγνοήσουν.

«Δεν μπορείς να αγνοήσεις τον διάβολο,⁷⁵ αδερφέ» του απάντησε ο Μπάντινγκ.

Όσο μισαλλόδοξος κι αν ήταν ο Μπάντινγκ, μεγάλο μέρος του πληθυσμού συμμεριζόταν τις αγωνίες του. «Ο μεγαλύτερος φόβος των προτεστάντων στη Βόρεια Ιρλανδία είναι πως θα καταστούν μειονότητα

λόγω του ρυθμού γεννήσεων των ρωμαιοκαθολικών»⁷⁶ είπε εκείνη τη χρονιά ο Τέρενς Ο'Νιλ, πρωθυπουργός της αποκεντρωμένης βρετανικής κυβέρνησης στη Βόρεια Ιρλανδία. Επίσης, δεν έμοιαζε πολύ πιθανό πως, στην περίπτωση που οι προτεστάντες όντως ξεπερνούσαν αριθμητικά με αυτό τον τρόπο, το Λονδίνο θα επιχειρούσε να τους βοηθήσει. Πολλοί κάτοικοι του κύριου βρετανικού νησιού έμοιαζαν να μην έχουν γνώση γύρω από την ανήσυχη ιρλανδική επαρχία στα ανοιχτά της Σκοτίας· άλλοι δεν θα είχαν κανένα πρόβλημα αν αποσύρονταν οι βρετανικές δυνάμεις από τη Βόρεια Ιρλανδία. Εξάλλου, η Βρετανία έχανε αποικίες για αρκετές δεκαετίες. Όπως το έθεσε ένας άγγλος δημοσιογράφος⁷⁷ της εποχής, οι ενωτικοί⁷⁸ στη Βόρεια Ιρλανδία ήταν «ένας πληθυσμός πιο βρετανικός και από τους Βρετανούς, για τους οποίους οι Βρετανοί δεν νοιάζονται ούτε τόσο δα». Για τους φιλοβασιλικούς –όπως αποκαλούνταν οι πιο ένθερμοι ενωτικοί– αυτό δημιούργησε την τάση, ανάμεσά τους, να βλέπουν τους εαυτούς τους ως τους απώτερους υπερασπιστές μιας εθνικής ταυτότητας που διέτρεχε τον κίνδυνο να αφανιστεί. Όπως το έθεσε ο Ράντγιαρντ Κίπλινγκ στο ποίημά του «Ulster» του 1912: «Ξέρουμε, στο κάτω κάτω της γραφής, / Θα καθούμε αν παραδοθούμε».⁷⁹

Όμως ο Ταγματάρχης Μπάντινγκ διέθετε και έναν πιο προσωπικό λόγο που αισθανόταν να απειλείται από τη διαδήλωση αυτή. Ανάμεσα στους ατημέλπτους⁸⁰ διαδηλωτές, με τα χίπικα τραγούδια τους και τα ενάρετα πανό τους, βρισκόταν και ο ίδιος του ο γιος. Φοιτητής στο Πανεπιστήμιο Κουίνς⁸¹ και με τεράστιες φαβορίτες, ο Ρόνι Μπάντινγκ είχε αρχίσει να αποκτά πιο ριζοσπαστικές πολιτικές τάσεις κατά το καλοκαίρι του 1968. Και δεν ήταν ο μόνος προτεστάντης ανάμεσα στους διαδηλωτές. Πράγματι, υπήρχε μια μακρά παράδοση προτεστάντων που υποστήριζαν την ιρλανδική ανεξαρτησία: ένας από τους ήρωες του ιρλανδικού ρεπουμπλικανισμού, ο Γουλφ Τόουν, ο οποίος είχε ηγηθεί μιας αιματηρής εξέγερσης κατά του βρετανικού στέμματος το 1798, ήταν προτεστάντης. Όμως ο Ρόνι αποτελούσε σίγουρα το μόνο μέλος της διαδήλωσης του οποίου ο πατέρας ήταν ο υποκινητής μιας ενοχλητικής αντιδιαδήλωσης, οδηγώντας τη δική του συντροφιά φιλοβασιλικών σε μια εκστρατεία παρενοχλήσεων, ενώ ούρλιαζε συνθήματα αντικαθολι-

κής προπαγάνδας με μια ντουντούκα. «Ο πατέρας μου είναι εκεί κάτω⁸² και γελοιοποιείται» μουρμούριζε με ντροπή ο Ρόνι στους φίλους του. Όμως αυτή η οιδιπόδεια δυναμική⁸³ έμοιαζε να εντείνει την αποφασιστικότητα τόσο του πατέρα όσο και του γιου.

Όπως και οι αδερφές Πράις, ο Ρόνι Μπάντινγκ συμμετείχε κι αυτός στη «Λαϊκή Δημοκρατία». Σε μια συνάντησή της ισχυρίστηκε πως θα ήταν καλύτερο να μην πραγματοποιήσουν την πορεία προς το Ντέρι, γιατί πίστευε πως υπήρχαν πιθανότητες να συμβεί «κάτι κακό». ⁸⁴ Η αστυνομία είχε αντιδράσει βίαια σε αρκετές προηγούμενες διαδηλώσεις. Η Βόρεια Ιρλανδία δεν φημιζόταν ως προπύργιο της ελευθερίας του λόγου. Λόγω του φόβου της εξέγερσης των καθολικών, είχε δημιουργηθεί από την εποχή ακόμα της διχοτόμησης ένας δρακόντειος νόμος, ο Νόμος των Ειδικών Εξουσιών, που ουσιαστικά εγκαθιστούσε μια μόνιμη κατάσταση έκτακτης ανάγκης: ⁸⁵ η κυβέρνηση μπορούσε να απαγορεύσει τις διαδηλώσεις και ορισμένους τύπους λόγου, να ψάξει και να συλλάβει άτομα χωρίς ένταλμα, και να τα φυλακίσει επ' αόριστον χωρίς δίκη. Η Βασιλική Αστυνομία του Άλστερ ήταν στη συντριπτική πλειοψηφία της προτεσταντική, και διέθετε ένα παρακλάδι μερικής απασχόλησης, τους λεγόμενους B-Specials, που αποτελούνταν από οπλισμένους και συχνά ακραιφνώς αντικαθολικούς ενωτικούς. Ένα μέλος του παρακλαδιού αυτού, για να περιγράψει πώς στρατολογούνταν οι B-Specials, είπε: «Χρειάζομαι άνδρες, και όσο νεότεροι και αγριότεροι είναι αυτοί, τόσο το καλύτερο». ⁸⁶

Καθώς η διαδήλωση προχωρούσε μέσα στην εξοχή, συνέχιζε να περνάει μέσα από χωριά προτεσταντών που αποτελούσαν προπύργια των ενωτικών. Κάθε φορά που συνέβαινε αυτό, εμφανιζόταν μια συμμορία ντόπιων, που ήταν οπλισμένοι με ματσούκια και προσπαθούσαν να εμποδίσουν το πέρασμα των φοιτητών, και η αλυσίδα αστυνομικών ⁸⁷ που συνόδευε την πορεία θα την ανάγκαζε να λοξοδρομήσει και να περάσει έξω από το εκάστοτε χωριό. Μερικοί από τους άνδρες του Ταγματάρχη Μπάντινγκ περπατούσαν δίπλα στον κορμό της διαδήλωσης και προκαλούσαν τα μέλη της. Ένας από αυτούς κουβαλούσε κι ένα τύμπανο Lambeg ⁸⁸ –γνωστό κι ως «το μεγάλο χαστούκι»– και ο απειλητικός χτύπος του αντιλαλούσε μέσα από τους πράσινους λόφους και τα

μικρά χωριά, καλώντας συνεχώς και άλλους, έτοιμους για δράση αντι-διαδηλωτές από τα σπίτια τους.

Οι φοιτητές ένιωθαν προετοιμασμένοι για την περίπτωση που όντως πραγματοποιούνταν κάποια βίαιη σύρραξη. Μάλιστα, μερικοί ανάμεσά τους την επιθυμούσαν.⁸⁹ Η πορεία στη Σέλμα είχε προκαλέσει την άγρια αντίδραση της αστυνομίας, και μπορεί η μετάδοση από την τηλεόραση αυτής της υπερβολικής αντίδρασης όσο και η πορεία καθαυτή να προκάλεσαν πραγματικές αλλαγές.⁹⁰ Ανάμεσα στους φοιτητές υπήρχε μια αίσθηση πως οι πιο ανυπόφορες αδικίες μπορούσαν να διορθωθούν με ειρηνικές διαμαρτυρίες: ήμασταν στο 1969, και οι νέοι βρίσκονταν στην εμπροσθοφυλακή παντού στον πλανήτη. Ίσως στη Βόρεια Ιρλανδία να γινόταν να χαραχθούν εκ νέου οι γραμμές ανάμεσα στα αντίπαλα στρατόπεδα, ώστε να μην πρόκειται πλέον για μια σύγκρουση μεταξύ καθολικών και προτεστάντων, ή ρεπουμπλικάνων και ενωτικών, αλλά των νέων γενεών κατά των παλαιών – οι δυνάμεις του μέλλοντος κατά των δυνάμεων του παρελθόντος.

Κατά την τέταρτη και τελευταία ημέρα της πορείας, σε ένα σταυροδρόμι δεκαπέντε χιλιόμετρα μακριά από το Ντέρι, ένας από τους διαδηλωτές φώναξε με την ντουντούκα: «Υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να πεταχτούν πέτρες». Φαινόταν πως θα έβρισκαν δυσκολίες στο διάβα τους. Πολλοί νεαροί είχαν ενσωματωθεί στην πορεία από την ημέρα που αυτή ξεκίνησε από το Μπέλφαστ, και εκατοντάδες διαδηλωτές γέμιζαν τώρα τον δρόμο. Ο άνδρας με την ντουντούκα φώναξε: «Είστε έτοιμοι για το ενδεχόμενο να ματώσετε;».⁹¹

Οι διαδηλωτές απάντησαν εν χορώ: «Ναι!».

Το προηγούμενο βράδυ,⁹² ενώ οι διαδηλωτές κοιμούνταν στο πάτωμα μιας αίθουσας στο χωριό Κλόντι, ο Ταγματάρχης Μπάντινγκ είχε συγκεντρώσει τους υποστηρικτές του στο Ντέρι, ή «Λοντοντέρι» όπως το αποκαλούσε ο ίδιος. Στο δημαρχείο, ένα μεγαλοπρεπές πέτρινο κτίσμα με βιτρό παράθυρα στις όχθες του ποταμού Φόιλ, εκατοντάδες φρενήρεις ενωτικοί συγκεντρώθηκαν για να πάρουν μέρος σε μια «συνάντηση για προσευχή», όπως είχε αρχικά θεωρηθεί. Και εκεί, έτοιμος να συναντήσει το ποίμνιό του, βρισκόταν ο Ίαν Πέισλι.

Ο Πείσλι, μια ριζοσπαστική προσωπικότητα με λυσσαλέους υποστηρικτές, ήταν γιος ενός βαπτιστί ιερέα. Αφού σπούδασε σε ένα σχεδόν άγνωστο ευαγγελικό κολέγιο στην Ουαλία, ίδρυσε τη δική του σκληροπυρηνική εκκλησία. Με ύψος 1,95, ο Πείσλι ήταν ένας γίγαντας με ζαρωμένα μάτια και χαοτική οδοντοστοιχία, ο οποίος έγερνε πάνω στον άμβωνά του, με τα μαλλιά χτενισμένα προς τα πίσω και τα μάγουλά του να τρέμουν, καθώς καταφερόταν εναντίον του «τέρατος του ρωμανισμού».⁹³ Το Βατικανό και η Δημοκρατία της Ιρλανδίας, έλεγε, είχαν συνωμοτήσει κρυφά και είχαν καταστρώσει ένα καταχθόνιο σχέδιο για να ανατρέψουν το κράτος της Βόρειας Ιρλανδίας. Αφού οι καθολικοί αυξάνονταν σε αριθμό και συγκέντρωναν όλο και περισσότερη ισχύ στα χέρια τους, θα μεταμορφώνονταν σε «μια τίγρη έτοιμη να κατασπαράξει τη λεία της».

Ο Πείσλι ήταν ένας ταραξίας που αρεσκόταν να οδηγεί τις πορείες των υποστηρικτών του μέσα από τις καθολικές γειτονιές και να προκαλεί συρράξεις απ' όπου περνούσε. Με την μπάσα φωνή του, έβγαζε λόγους στους οποίους παρουσίαζε τους καθολικούς ως αποβράσματα, που «αναπαράγονται σαν λαγοί και πολλαπλασιάζονται σαν τρωκτικά».⁹⁴ Ήταν μια φανταχτερά διχαστική προσωπικότητα, ένας μάστορας των προκλήσεων. Ήταν μάλιστα τόσο αντιπαθής και τόσο αμετανόητα μισαλλόδοξος, που μερικοί ρεπουμπλικάνοι είχαν φτάσει να πιστεύουν πως, σε τελική ανάλυση, αποτελούσε *πλεονέκτημα* για το κίνημά τους. «Γιατί να σκοτώσουμε τον Πείσλι;»⁹⁵ είναι γνωστό πως είχε πει η μητέρα της Ντολόρς, η Κρίσι. «Είναι το μεγαλύτερο ατού μας».

Παρόλο που ο πληθυσμός του Ντέρι ήταν στην πλειοψηφία του καθολικός, στη φαντασία των προτεσταντών η πόλη παρέμενε το ζωντανό σύμβολο της προτεσταντικής αντίστασης. Το 1689, προτεσταντικές δυνάμεις πιστές στον Γουλιέλμο της Οράγγης, τον νέο βασιλιά, είχαν καταφέρει να κρατήσουν την πόλη ύστερα από μια πολιορκία από τον καθολικό στρατό που ήταν πιστός στον Ιάκωβο τον Β'. Σε μια άλλη γωνιά του κόσμου, ένα γεγονός τόσο μικρής σημασίας θα είχε ίσως διατηρηθεί στη μνήμη με μια απλή ενημερωτική πλάκα. Στο Ντέρι, όμως, η σύγκρουση εορταζόταν κάθε χρόνο, με πορείες τοπικών προτεσταντικών οργανώσεων. Πείσλι και Μπάντινγκ ισχυρίζονταν τώρα πως η

πορεία που ετοιμαζόταν να περάσει μέσα από το Ντέρι το επόμενο πρωί θα αποτελούσε μια επανάληψη της πολιορκίας.⁹⁶

Μπορεί αυτοί οι υπέρμαχοι των πολιτικών ελευθεριών να παρίσταναν πως είναι ειρηνικοί διαδηλωτές, έλεγε ο Πέισλι, στην πραγματικότητα όμως δεν ήταν παρά μεταμφιεσμένα «μέλη του IRA». ⁹⁷ Τους θύμιζε τον ρόλο που είχε παίξει το «Λοντοντέρι» ως προπύργιο κατά του παπισμού. Ήταν έτοιμοι να ξεσηκωθούν για άλλη μια φορά ώστε να υπερασπιστούν την πόλη τους; ⁹⁸ «Αλληλοΐα!» ήρθε σε απάντηση η ιαχή του πλήθους. Ο Πέισλι συνήθιζε να φέρνει τα πλήθη σε βίαιο παροξυσμό και μετά να αποτραβιέται στο παρασκήνιο, πριν αρχίσουν να πετιούνται πραγματικές πέτρες. Όμως ο Ταγματάρχης Μπάντινγκ, έχοντας αναλάβει τον ρόλο του υπασπιστή του Πέισλι, είπε στον όχλο πως όποιος ήθελε να κάνει κάτι «αντρίκειο», ⁹⁹ καλό θα ήταν να πάρει «κάθε αμυντική προφύλαξη που πίστευε πως θα φαινόταν χρήσιμη».

Μες στο σκοτάδι εκείνης της νύχτας, στα υπερυψωμένα χωράφια που πλαισίωναν τον δρόμο προς το Ντέρι, οι ντόπιοι άρχισαν να μαζεύουν πέτρες. ¹⁰⁰ Ένας ντόπιος αγρότης, που υποστήριζε τον αγώνα τους, τους παραχώρησε ένα τρακτέρ για να βοηθήσει με το μάζεμα βλημάτων. Δεν επρόκειτο για πετραδάκια, αλλά για μεγάλα κομμάτια πέτρα που είχαν μόλις βγει από τα νταμάρια και είχαν τοποθετηθεί σε σωρούς σε στρατηγικά σημεία ενόψει της ενέδρας.

«Είπαμε από την αρχή πως θα διαδηλώσουμε ειρηνικά» θύμιζε ο Ίμον Μακάν στην Ντολός και τους υπόλοιπους διαδηλωτές το τελευταίο πρωινό. «Αυτός ο όρκος μας ¹⁰¹ θα δοκιμαστεί σήμερα». Οι διαδηλωτές άρχισαν πάλι να κινούνται, προχωρώντας αργά, σαν να είχαν καταληφθεί από μια αίσθηση δέους. Ήταν όλοι μαζεμένοι σε έναν στενό επαρχιακό δρόμο, που ήταν περιτριγυρισμένος από ψηλούς φράχτες με θάμνους. Μπροστά τους βρισκόταν ένα στένωμα, εκεί όπου η γέφυρα Μπερντόλετ, ένα παλιό πέτρινο κτίσμα, περνούσε πάνω από τον ποταμό Φον. Η Ντολός, η Μάριαν και οι υπόλοιποι διαδηλωτές πλησίαζαν σιγά σιγά προς τη γέφυρα. Τότε, πίσω από τους θάμνους, στα χωράφια που βρίσκονταν πιο ψηλά από τον δρόμο, εμφανίστηκε ένας άνδρας, μόνος. Φορούσε ένα άσπρο περιβραχιόνιο και κουνούσε τα χέρια έντο-

να σαν να έκανε περίτεχνα σινιάλα, λες και ήταν ταυρομάχος που προσπαθούσε να προκαλέσει κάποιον αθέατο ταύρο.¹⁰² Ξεπρόβαλαν τότε κι άλλες φιγούρες,¹⁰³ νεαροί γεροδεμένοι άνδρες που εμφανίστηκαν στις ράχες και στάθηκαν στις άκρες σε μικρές ομάδες, κοιτάζοντας τους διαδηλωτές που περνούσαν από κάτω. Υπήρχαν πλέον εκατοντάδες διαδηλωτές στον δρόμο, περικυκλωμένοι από τους φράχτες και χωρίς να μπορούν να καταφύγουν πουθενά. Όλο και περισσότεροι άνδρες εμφανίζονταν τριγύρω, με τα ίδια περιβραχιόνια περασμένα στο μπράτσο. Και τότε φάνηκαν και οι πρώτες πέτρες.

Στην Μπερναντέτ Ντέβλιν, μια φίλη της Ντολόρς που είχε συμμετάσχει στην οργάνωση της πορείας, οι πέτρες αυτές φάνταζαν σαν μια «κουρτίνα» από βλήματα.¹⁰⁴ Από τους λόφους που περιστοιχίζαν τον δρόμο εμφανίστηκαν άνδρες και παιδιά, κατά δεκάδες, πετώντας πέτρες, τούβλα, γυάλινα μπουκάλια. Κάποιοι από αυτούς βρισκονταν πάνω από τον δρόμο, άλλοι ήταν κρυμμένοι πίσω από τους ψηλούς φράχτες με τους θάμνους γύρω τους, ενώ άλλοι μαζεύτηκαν μπροστά τους¹⁰⁵ για να εμποδίσουν τους διαδηλωτές να φτάσουν στη γέφυρα. Αυτοί που προπορεύονταν στην πορεία άρχισαν να τρέχουν για να φτάσουν στη γέφυρα, ενώ όσοι βρισκονταν στο τέλος τράπηκαν σε φυγή για να αποφύγουν τον καταγιισμό από πέτρες. Όμως η Ντολόρς και η Μάριαν βρέθηκαν εγκλωβισμένες στο μέσο της πορείας.¹⁰⁶

Προσπάθησαν να σκαρφαλώσουν στους φράχτες,¹⁰⁷ αλλά οι πέτρες συνέχιζαν να πέφτουν βροχή. Και τώρα, οι άνδρες άρχισαν να κατεβαίνουν από τα υψώματα και να επιτίθενται στους διαδηλωτές από κοντά. Στην Ντολόρς έμοιαζε με σκηνή από χολιγουντιανό γουέστερν,¹⁰⁸ όπου οι Ινδιάνοι κάλπαζαν μες στο λιβάδι. Μερικοί από τους επιτιθέμενους φορούσαν κράνη μοτοσικλετιστών.¹⁰⁹ Έρχονταν καταπάνω τους¹¹⁰ κραδαινοντας μαδέρια, λοστούς, σωλήνες και βέργες. Μερικοί κρατούσαν ξύλινες σανίδες με καρφιά περασμένα από μέσα και ορμούσαν κατά των διαδηλωτών, ξεσκίζοντας τη σάρκα τους όπου τους πετύχαιναν. Οι διαδηλωτές είχαν τραβήξει τα παλτά τους πάνω από το κεφάλι για να καλυφθούν και παρέβαιαν, τυφλωμένοι και σαστισμένοι, αρπάζοντας ο ένας τον άλλο¹¹¹ για να προστατευτούν.

Όσοι διαδηλωτές προσπαθούσαν να ξεφύγουν¹¹² μέσα από τα χω-



Η ενέδρα στη γέφυρα Μπερντόλετ.

ράφια ρίχνονταν στο έδαφος και έτρωγαν κλοτσιές ώσπου να λιποθυμήσουν. Κάποιος πήρε ένα φτυάρι και χτύπησε ένα νεαρό κορίτσι¹¹³ στο κεφάλι. Δύο φωτογράφοι από εφημερίδες¹¹⁴ ξυλοκοπήθηκαν και πετροβολήθηκαν. Ο όχλος πήρε τα φιλμ από τις μηχανές τους και τους είπε πως αν έρχονταν ξανά θα τους σκότωναν. Και εκεί, στο μέσο όλου αυτού του χάους, στεκόταν ο Ταγματάρχης Μπάντινγκ, σαν να είχε μόλις προαχθεί σε αρχιστράτηγο,¹¹⁵ κουνώντας τα χέρια σαν μαέστρος ορχήστρας, με τα μανίκια του παλιού του κοκκινισμένα από το αίμα.¹¹⁶ Άρπαξε ένα πανό από τα χέρια ενός διαδηλωτή, και κάποιος του έβαλε φωτιά.

Οι διαδηλωτές δεν αντιστάθηκαν. Είχαν συμφωνήσει εξαρχής πως θα τιμούσαν τον όρκο τους και η πορεία τους θα ήταν ειρηνική.¹¹⁷ Η Ντολόρς βρέθηκε περιτριγυρισμένη από νεαρούς με πληγές στα πρόσωπα, με το αίμα να τους τυφλώνει.¹¹⁸ Βούτηξε¹¹⁹ στο ποτάμι, με τα κρύα νερά να σκάνε πάνω της. Πιο πέρα, διαδηλωτές σπρώχνονταν από τη

γέφυρα¹²⁰ και έπεφταν και αυτοί μέσα στο ποτάμι. Καθώς η Ντολός πάλευε με τα κύματα, το βλέμμα της διασταυρώθηκε με αυτό ενός άνδρα με ρόπαλο, μια εικόνα που δεν θα ξεχνούσε για το υπόλοιπο της ζωής της, λόγω του τυφλού μίσους¹²¹ που διέκρινε σε αυτόν. Δεν διέκρινε ούτε ίχνος ανθρωπιάς σ' εκείνο το βλέμμα.¹²²

Τελικά, ένας αστυνομικός της RUC μπήκε στο ποτάμι για να σταματήσει τη συμπλοκή. Η Ντολός γραπώθηκε από το παλτό του και κρατήθηκε αποκεί.¹²³ Καθώς όμως ο αστυνομικός αυτός την έβγαζε ασφαλή στην όχθη, συνειδητοποίησε κάτι φρικτό. Ενώ υπήρχαν δεκάδες αστυνομικοί της RUC εκεί, οι περισσότεροι δεν είχαν καν προσπαθήσει να επέμβουν. Αργότερα, κυκλοφόρησε η φήμη πως οι επιτιθέμενοι φορούσαν λευκά περιβραχιόνια ώστε οι φίλοι τους στην αστυνομία να μπορούν να τους διακρίνουν¹²⁴ από τους διαδηλωτές. Μάλιστα, πολλοί από τους άνδρες του Ταγματάρχη Μπάντινγκ, οι ίδιοι που είχαν επιτεθεί και είχαν ξυλοφορτώσει τους διαδηλωτές, ήταν στελέχη του βοηθητικού σκέλους της αστυνομίας, των B-Specials.¹²⁵

Αργότερα, στον δρόμο για το νοσοκομείο του Αλτναγκέλβιν¹²⁶ στο Ντέρι, η Ντολός θα έβαζε τα κλάματα, κυριευμένη από ένα παράδοξο μείγμα ανακούφισης, δυσφορίας και απογοήτευσης. Όταν αυτή και η Μάριαν επέστρεψαν στο μικρό σπίτι στο Σλιβγκάλιον Ντράιβ μελανιασμένες και καταπονημένες, η Κρίσι Πράις έκατσε να ακούσει για το μαρτύριο που είχαν περάσει οι κόρες της. Και όταν τελείωσαν, είχε μόνο μία ερώτηση να κάνει: «Γιατί δεν πολεμήσατε;».¹²⁷

ΕΚΚΕΝΩΣΗ

Η Τζιν Μακόνβιλ δεν άφησε πολλά ίχνη πίσω. Εξαφανίστηκε σε μια ταραχώδη περίοδο, και τα παιδιά της ήταν πολύ μικρά για να διατηρήσουν πλούσιες μνήμες γύρω από το τι συνέβη. Υπάρχει όμως μία φωτογραφία¹²⁸ της Τζιν τραβηγμένη μπροστά στο σπίτι της οικογένειας στο ανατολικό Μπέλφαστ στα μέσα της δεκαετίας του '60. Η Τζιν στέκεται δίπλα σε τρία από τα παιδιά της, ενώ ο σύζυγός της, ο Άρθουρ, γονατίζει μπροστά τους. Κοιτάζει ευθεία στην κάμερα, με τα χέρια διπλω-



Η Τζιν Μακόνβιλ, με τον Ρόμπερτ, τη Χέλεν, τον Άρτσι και τον σύζυγό της Άρθουρ.

μένα στο στήθος της, τα χείλη σφιγμένα σε ένα χαμόγελο και τα μάτια ζαρωμένα από την αντηλιά. Μία λεπτομέρεια που πολλά από τα παιδιά της θυμούνταν ήταν μια παραμάνα της – χρώματος μπλε, και περασμένη πάντα στα ρούχα της, καθώς συνεχώς κάποιιο παιδί θα έχανε ένα κουμπί ή θα χρειαζόταν κάποιου άλλου είδους μπάλωμα. Ήταν το πλέον χαρακτηριστικό αξεσουάρ της.¹²⁹

Είχε γεννηθεί ως Τζιν Μάρει, το 1934, και ήταν κόρη του Τόμας και της Μεί Μάρει, ενός προτεσταντικού ζευγαριού από το ανατολικό Μπέλφαστ. Το Μπέλφαστ ήταν μια σταχτιά, γκριζα πόλη γεμάτη καμινάδες και καμπαναριά, πλαισιωμένη από ένα επίπεδο πράσινο βουνό από τη μια πλευρά και τη λίμνη του Μπέλφαστ, έναν όρμο του Βόρειου Καναλιού, από την άλλη. Παρήγε ασπρόρουχα, είχε βιομηχανίες καπνού, ένα λιμάνι με βαθιά νερά όπου κατασκευάζονταν πλοία, και ατέλειωτες σειρές από πανομοιότυπες τούβλινες εργατικές κατοικίες. Οι Μάρει ζούσαν στην οδό Αβόνιελ, σχετικά κοντά στα ναυπηγεία Χάρλαντ & Γουλφ, εκεί όπου είχε ναυπηγηθεί και ο Τιτανικός.¹³⁰ Ο πατέρας της Τζιν δούλευε¹³¹ στη Χάρλαντ & Γουλφ. Όταν εκείνη ήταν μικρή, κάθε πρωί αυτός θα ενσωματωνόταν στους χιλιάδες άντρες που περνούσαν μπροστά από το σπίτι τους, στον δρόμο για το ναυπηγείο, και κάθε απόγευμα θα γύριζε¹³² με την ίδια πομπή προς την αντίθετη κατεύθυνση. Όταν ξέσπασε ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, τα εργοστάσια ασπρόρουχων του Μπέλφαστ παρήγαν εκατομμύρια στολές και τα ναυπηγεία πλοία για το πολεμικό ναυτικό. Τότε, μια νύχτα του 1941, κοντά στα έβδομα γενέθλια της Τζιν, άχνησαν οι σειρήνες του αντιαεροπορικού συναγερμού καθώς ένα σμήνος βομβαρδιστικών της Λουφτβάφε¹³³ περνούσε πάνω από την ακτή, διασκορπίζοντας νάρκες με αλεξιπτώτα και βόμβες, και η Χάρλαντ & Γουλφ τυλίχτηκε στις φλόγες.

Η μόρφωση των κοριτσιών δεν αποτελούσε προτεραιότητα στην εργατική τάξη του Μπέλφαστ εκείνη την εποχή, οπότε όταν η Τζιν έγινε 14 άφησε το σχολείο και άρχισε να αναζητεί εργασία. Τελικά, βρήκε δουλειά ως υπηρέτρια¹³⁴ σε μια καθολική χήρα, που ζούσε στην κοντινή οδό Χόλιγουντ. Το όνομα της χήρας ήταν Μαίρη Μακόνβιλ, και είχε έναν ενήλικο γιο – ένα μοναχοπαίδι ονόματι Άρθουρ, που υπηρετούσε στον Βρετανικό Στρατό. Ο Άρθουρ ήταν δώδεκα χρόνια μεγαλύτερος

από την Τζιν και πανύψηλος. Μπροστά στο 1,50 της Τζιν, αυτός φάνταζε σαν γίγαντας.¹³⁵ Προερχόταν από μια μακρά προγονική γραμμή στρατιωτικών, και της έλεγε ιστορίες από τότε που είχε πάει να πολεμήσει τους Ιάπωνες¹³⁶ στην Μπούρμα κατά τη διάρκεια του πολέμου.

Όταν η Τζιν και ο Άρθουρ ερωτεύτηκαν, το γεγονός πως βρίσκονταν στις αντίθετες πλευρές του θρησκευτικού διαχωρισμού δεν πέρασε απαρατήρητο από τις οικογένειές τους. Οι θρησκευτικές εντάσεις ήταν λιγότερο αισθητές στα 1950 απ' όσο ήταν στο παρελθόν ή θα γίνονταν σύντομα, αλλά έστω κι έτσι οι «ανάμεικτες» σχέσεις ήταν σπάνιες.¹³⁷ Αυτό συνέβαινε όχι μόνο για λόγους θρησκευτικής ομοψυχίας, αλλά και επειδή προτεστάντες και καθολικοί έτειναν να ζουν σε ξεκάθαρα προδιαγεγραμμένους κόσμους:¹³⁸ έμεναν σε διαφορετικές γειτονιές, πήγαιναν σε διαφορετικά σχολεία, εργαζόνταν σε διαφορετικές δουλειές, σύχναζαν σε διαφορετικές παμπ. Με το να μπει στο σπίτι της μητέρας του Άρθουρ ως υπηρέτρια, η Τζιν είχε υπερβεί πολλές από αυτές τις διαχωριστικές γραμμές.¹³⁹ Όταν τα έφτιαξε με τον Άρθουρ, η μητέρα του δεν πολυχάρηκε. (Το ίδιο μάλλον ίσχυε και για τη μητέρα της Τζιν, αλλά αυτή αποδέχθηκε τον γάμο τους, αν και ένας από τους θείους της Τζιν, μέλος της Πορτοκαλί Τάξης,¹⁴⁰ της έριξε ένα χέρι ξύλο για το παράπτωμα.)

Το νεαρό ζευγάρι «κλέφτηκε» και κατέφυγε στην Αγγλία¹⁴¹ το 1952, και ζούσαν στα στρατόπεδα όπου ήταν διορισμένος ο Άρθουρ, αλλά το 1957 επέστρεψαν στο Μπέλφαστ και συγκατοίκησαν με τη μητέρα της Τζιν. Το πρώτο παιδί της Τζιν, η Αν, υπέφερε από μια σπάνια γενετική ασθένεια που την ανάγκασε να περάσει μεγάλο μέρος της ζωής της στο νοσοκομείο. Μετά την Αν, ακολούθησαν ο Ρόμπερτ, ο Άρθουρ (γνωστός ως Άρτσι), η Χέλεν, η Άγκνες, ο Μάικλ (που όλοι τον φώναζαν Μάικι), ο Τόμας (που όλοι τον φώναζαν Τάκερ), η Σούζαν, και τελευταίοι οι δίδυμοι, ο Μπίλι και ο Τζιμ. Αν συμπεριλάβουμε την Τζιν, τη μητέρα της, τον άνδρα της και τα παιδιά της, στο μικρό σπίτι της οδού Αβόνιελ ζούσαν παστωμένοι έως και δώδεκα άνθρωποι.¹⁴² Στο ισόγειο βρισκόταν ένα μικρό χολ και μια κουζίνα στο πίσω μέρος, με μια τουαλέτα σε εξωτερικό χώρο, ανοικτή φωτιά για το μαγείρεμα και έναν νεροχύτη που διέθετε μόνο κρύο νερό.

Το 1964, ο Άρθουρ συνταξιοδοτήθηκε¹⁴³ από τον στρατό και άνοιξε

μια μικρή επιχείρηση επισκευής κτιρίων. Δυσκολευόταν όμως να βρει πελάτες. Βρήκε μια άλλη δουλειά στα μηχανικά έργα της Σιρόκο, την οποία τελικά έχασε όταν οι ιδιοκτήτες της ανακάλυψαν πως ήταν καθολικός. Δούλεψε για ένα διάστημα σε ένα μαγαζί που κατασκεύαζε σοκινιά.¹⁴⁴ Αργότερα, τα παιδιά του θα αναπολούσαν την περίοδο εκείνη –στην οποία ανήκει και η φωτογραφία– ως μία από τις πιο ευτυχισμένες. Φυσικά, υπήρχαν στερήσεις, αλλά όχι κάτι πιο σοβαρό για μια παιδική ηλικία της εργατικής τάξης στο μεταπολεμικό Μπέλφαστ. Οι γονείς τους ήταν ζωντανοί. Η παρουσία τους φαινόταν εξασφαλισμένη. Η ζωή τους ήταν πλήρης.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '60, όμως, η καχυποψία μεταξύ καθολικών και προτεσταντών είχε αρχίσει να αυξάνεται. Όταν τα μέλη της τοπικής Πορτοκαλί Τάξης διεξήγαν τις ετήσιες καλοκαιρινές πορείες τους, έκαναν ό,τι μπορούσαν ώστε αυτές να ξεκινούν ακριβώς μπροστά¹⁴⁵ στην είσοδο του σπιτιού των Μακόνβιλ. Από χρόνια, ο Ίαν Πέισλι παρακινούσε το προτεσταντικό ποίμνιό του να αναζητεί και να εξοστρακίζει τους καθολικούς που ζούσαν ανάμεσά του. «Εσείς, οι κάτοικοι της οδού Σάνκιλ,¹⁴⁶ τι πρόβλημα έχετε» συνήθιζε να ωρύεται. «Νούμερο 425 στην οδό Σάνκιλ – ξέρετε ποιος ζει εκεί; Παπιστές, να ποιοι ζουν εκεί!» Ήταν καρμπόν η στρατηγική των φυλετικών εκκαθαρίσεων: ο Πέισλι θα ανέφερε μια σειρά διευθύνσεων – οδός Άντεν 56, οδός Κραϊμία 38, ή τους ιδιοκτήτες του τοπικού παγωτατζιδικου. Ήταν όλοι τους «παπιστές», πράκτορες της Ρώμης, και όλοι τους έπρεπε να εκδιωχθούν. Το σπίτι στην οδό Αβόνιελ δεν διέθετε τηλεόραση,¹⁴⁷ αλλά καθώς ξεκινούσε το κίνημα για τα πολιτικά δικαιώματα και η Βόρεια Ιρλανδία βυθιζόταν στις ταραχές, η Τζιν και ο Άρθουρ θα παρακολουθούσαν τις εξελίξεις στο σπίτι κάποιου γείτονα και οι ανησυχίες τους διαρκώς θα μεγάλωναν.

Ο Μάικλ Μακόνβιλ ήταν οκτώ ετών όταν, το 1969, άνοιξαν οι ασκοί του Αιόλου. Κάθε καλοκαίρι στο Ντέρι, μια οργάνωση ενωτικών γνωστή ως «οι Παραγοί» διοργάνωνε μια πορεία στη μνήμη των νεαρών προτεσταντών που είχαν υπερασπιστεί την πόλη ενάντια στις δυνάμεις καθολικών του βασιλιά Ιακώβου το 1688. Συνήθως, οι διαδηλωτές ολοκλήρωναν τους εορτασμούς παίρνοντας θέσεις στα τείχη της πόλης και

πειτώντας πένες στα πεζοδρόμια και τα σπίτια του Μπογκσάιντ, ενός καθολικού γκέτο που βρισκόταν αποκάτω τους. Αυτή τη χρονιά, όμως, η πρόκληση δεν έμεινε αναπάντητη και ξέσπασαν βίαιες ταραχές στο Ντέρι, οι οποίες θα γίνονταν γνωστές ως η Μάχη του Μπογκσάιντ.¹⁴⁸

Όταν τα νέα της σύγκρουσης στο Ντέρι έφτασαν στο Μπέλφαστ, οι συρράξεις εξαπλώθηκαν σαν ιός. Συμμορίες νεαρών προτεσταντών επιτέθηκαν στις καθολικές γειτονίες, σπάζοντας παράθυρα και βάζοντας φωτιές στα σπίτια. Οι καθολικοί αντιστάθηκαν πετώντας πέτρες, μπουκάλια και βόμβες μολότοφ. Η RUC και οι B-Specials επενέβησαν στις ταραχές, αλλά κυρίως εις βάρος των καθολικών, οι οποίοι παραπονέθηκαν πως η αστυνομία απλώς παρακολουθούσε καθώς οι ενωτικοί διέπρατταν εγκλήματα. Στις καθολικές γειτονίες έκαναν την εμφάνισή τους οδοφράγματα, καθώς οι άνθρωποι άρχισαν να καταλαμβάνουν σχολικά λεωφορεία και βαν, τα οποία ανέτρεπαν για να μπλοκάρουν τους δρόμους και να δημιουργήσουν αμυντικές οχυρώσεις. Νεαροί καθολικοί έσπασαν τα πεζοδρόμια¹⁴⁹ και συσώρευαν τις πέτρες από αυτά για να ενισχύσουν τις οχυρώσεις τους ή να τις πετάξουν κατά της αστυνομίας. Ως αντίδραση προς αυτές τις επιθέσεις, η RUC κατέβασε θωρηκτά οχήματα των ειδικών δυνάμεων –γνωστά ως Γουρούνες– στους δρόμους, τα οποία περιπολούσαν με τα πολυβόλα στην οροφή τους να γυρνούν προς κάθε κατεύθυνση. Μια βροχή από πέτρες έπεφτε πάνω τους απ' όπου περνούσαν. Βόμβες μολότοφ θρυμματιζόνταν στα ατσάλινα καπό τους, και οι μπλε φλόγες ξεχύνονταν¹⁵⁰ σαν τον κρόκο ενός αυγού.

Υπήρχαν και στιγμές ποίησης μέσα στην αναρχία: κάποιος είχε αφήσει μια μπουλντόζα¹⁵¹ σε ένα εργοτάξιο, την οποία έλυσαν μερικά παιδιά, κάθισαν στην οροφή της και την περιέφεραν στους δρόμους του Μπέλφαστ, με τους συμπατριώτες τους να χειροκροτούν και να ζητωκραυγάζουν. Σε κάποιο σημείο, τα παιδιά έχασαν τον έλεγχο του τεράστιου οχήματος και το έριξαν πάνω σε έναν στύλο του τηλεγράφου – οπότε κάποιος εκσφενδόνισε μια μολότοφ και η μπουλντόζα τυλίχτηκε στις φλόγες.

Οι συμμορίες ενωτικών είχαν αρχίσει συστηματικά να περνούν¹⁵² μέσα από την οδό Μπομπέι, την Ουότερβιλ, την Κασμίρ και τους άλλους

δρόμους στις καθολικές γειτονιές, σπάζοντας τα παράθυρα και πετώντας βόμβες μέσα στα σπίτια. Εκατοντάδες κτίσματα παραβιάστηκαν και καταστράφηκαν, και οι ιδιοκτήτες τους βρέθηκαν στον δρόμο. Καθώς οι ταραχές εξαπλώνονταν,¹⁵³ οι οικογένειες σε ολόκληρο το Μπέλφαστ κάρφωσαν σανίδες για να προστατεύσουν τις πόρτες και τα παράθυρα των σπιτιών τους σαν να προετοιμάζονταν για το πέρασμα ενός τυφώνα. Μετακινούσαν τα παλιά τους έπιπλα όσο πιο μακριά γινόταν από τις εισόδους ώστε να μην εξαπλωθεί η φωτιά, σε περίπτωση που κάποιο εμπρηστικό υλικό πεταγόταν από τα παράθυρα μέσα στο σπίτι. Ύστερα, μαζεύονταν στις κουζίνες τους στο πίσω μέρος των σπιτιών, με τους παππούδες να κραδαινουν σφιχτά¹⁵⁴ τα ροζαριά τους, και περίμεναν να καταλαγιάσει το χάος.

Σχεδόν δύο χιλιάδες οικογένειες,¹⁵⁵ καθολικές στη συντριπτική πλειοψηφία, εγκατέλειψαν τα σπίτια τους στο Μπέλφαστ εκείνο το καλοκαίρι. Το Μπέλφαστ είχε τότε γύρω στις 350.000 κατοίκους.¹⁵⁶ Κατά τα επόμενα χρόνια, το 10% του πληθυσμού¹⁵⁷ θα μετακόμιζε. Μερικές φορές, συμμορίες ακόμα και εκατό ατόμων περικύκλωναν κάποιο συγκεκριμένο σπίτι¹⁵⁸ και ανάγκαζαν τους ενοίκους του να φύγουν. Σε άλλες περιπτώσεις, ερχόταν ένα σημείωμα στο κουτί του ταχυδρομείου, το οποίο ενημέρωνε τους ιδιοκτήτες πως είχαν προθεσμία μία ώρα για να φύγουν.¹⁵⁹ Οι άνθρωποι κώνονταν σε αυτοκίνητα που θα τους μετέφεραν σε κάποια πιο ασφαλή περιοχή στην πόλη: δεν ήταν σπάνιο να δει κανείς μέχρι και οκτώ άτομα¹⁶⁰ φορτωμένα σε ένα σεντάν. Τελικά, χιλιάδες καθολικοί έστηναν ουρά στον σταθμό των τρένων – πρόσφυγες, που περίμεναν να φτάσει το τρένο που θα τους μετέφερε νότια,¹⁶¹ στη Δημοκρατία.

Δεν πέρασε πολύς καιρός μέχρι να εμφανιστεί ένας τέτοιος όχλος και στο σπιτικό των Μακόνβιλ. Μια συμμορία από ντόπιους επισκέφθηκε τον Άρθουρ και του είπε πως έπρεπε να φύγουν. Όταν έπεσε η νύχτα, απέδρασε από το σπίτι του και βρήκε καταφύγιο σε αυτό της μπέρας του.¹⁶² Στην αρχή, η Τζιν και τα παιδιά παρέμειναν σπίτι, ελπίζοντας πως οι εντάσεις θα καταλάγιαζαν. Τελικά, όμως, αναγκάστηκαν κι αυτοί να φύγουν,¹⁶³ φορτώνοντας όσα από τα υπάρχοντά τους χωρούσαν σε ένα ταξί.

Η πόλη την οποία διέσχισαν είχε γίνει αγνώριστη. Φορτηγά μετέφεραν αποδώ κι αποκεί όσα έπιπλα είχαν προλάβει να φορτώσουν σε αυτά οι άνθρωποι πριν εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Οι άνδρες τρίκλιζαν στους δρόμους¹⁶⁴ κάτω από το βάρος παλιών καναπέδων και ντουλαπών. Αμάξια καίγονταν στις διασταυρώσεις. Σχολεία όπου είχαν εκτοξευθεί βόμβες κάπνιζαν ακόμη. Τεράστια σύννεφα καπνού σκέπαζαν τον ουρανό. Όλα τα φανάρια είχαν τεθεί εκτός λειτουργίας¹⁶⁵ και, σε μερικές διασταυρώσεις, νεαροί πολίτες στέκονταν στον δρόμο, κατευθύνοντας την κίνηση. Εξήντα λεωφορεία είχαν επιταχθεί από τους καθολικούς και χρησιμοποιούνταν σαν οχυρώσεις κατά μήκος των δρόμων, σαν διαχωριστικές γραμμές μάχης που έδιναν φυσική υποστήραση στον φυλετικό διαχωρισμό της πόλης. Παντού βρισκόταν συντρίμια και σπασμένα γυαλιά, τα οποία αργότερα ένας ποιητής θα περιέγραφε ως «το κομψοτέ του Μπέλφαστ».¹⁶⁶

Κι όμως, στο μέσο όλου αυτού του χάους, οι σκληροτράχηλοι πολίτες του Μπέλφαστ απλώς προσαρμόστηκαν και συνέχισαν τη ζωή τους. Στα διαλείμματα ανάμεσα στους πυροβολισμούς, θα έβλεπε κανείς μια πόρτα να μισανοίγει προσεκτικά, και μια νοικοκυρά του Μπέλφαστ, φορώντας τα γυαλιά της με τον κοκάλινο σκελετό, να βγάζει το κεφάλι έξω για να σιγουρευτεί πως το πεδίο είναι ελεύθερο. Ύστερα, θα εμφανιζόταν ολόκληρη, με το αδιάβροχο και ένα μαντίλι περασμένο πάνω από τις μπούκλες της, και θα διέσχιζε βιαστικά την εμπόλεμη ζώνη για να φτάσει στα μαγαζιά.¹⁶⁷

Ο οδηγός του ταξί ήταν τόσο φοβισμένος από την κατάσταση, που αρνήθηκε να μεταφέρει την Τζιν και τα παιδιά πιο πέρα από την οδό Φολς, οπότε αναγκάστηκαν να κουβαλήσουν τις αποσκευές τους με τα χέρια¹⁶⁸ για τον υπόλοιπο δρόμο. Ανταμώθηκαν με τον Άρθουρ στο σπίτι της μητέρας του, αλλά η Μαίρη Μακόνβιλ διέθετε μόνο ένα υπνοδωμάτιο. Ήταν μισότυφλη,¹⁶⁹ και επειδή εξακολουθούσε να μην εγκρίνει την πρώην υπηρέτρια που είχε παντρευτεί τον γιο της, αυτή και η Τζιν δεν τα πήγαιναν καλά. Πέρα από αυτό, στην περιοχή συνέβαιναν συχνά ένοπλες συρράξεις, και το ζευγάρι ανησυχούσε πως η αποθήκη ξυλείας που βρισκόταν πίσω από το σπίτι θα μπορούσε ανά πάσα στιγμή να λαμπαδιάσει και η φωτιά να εξαπλωθεί.¹⁷⁰ Οπότε, η οικογένεια

μετακόμισε ξανά, αυτή τη φορά σε ένα καθολικό σχολείο που είχε μετατραπεί προσωρινά σε καταφύγιο. Κοιμούνταν στο πάτωμα μιας από τις τάξεις.

Η υπηρεσία στέγασης του Μπέλφαστ έτιζε πρόχειρα καταλύματα για τις χιλιάδες που είχαν ξαφνικά μετατραπεί σε πρόσφυγες στην ίδια τους την πόλη, και τελικά προσέφεραν στους Μακόνβιλ το δικό τους, πρόσφατα κατασκευασμένο κτίσμα. Όταν όμως κατέφθασαν για να εγκατασταθούν, ανακάλυψαν πως μια άλλη οικογένεια τους είχε προλάβει. Πολλές εκτοπισμένες οικογένειες¹⁷¹ κατέφευγαν όπου έβρισκαν. Οι καθολικοί μετακινούνταν σε σπίτια όπου διέμεναν παλιότερα προτεστάντες, και οι προτεστάντες σε σπίτια καθολικών. Στο δεύτερο κτίσμα που επισκέφθηκαν, οι Μακόνβιλ βρέθηκαν αντιμέτωποι με το ίδιο πρόβλημα: μια άλλη οικογένεια τους είχε προλάβει και αρνήθηκε να εγκαταλείψει τη στέγη της. Εκείνες τις μέρες χτίζονταν και άλλα καταλύματα στην οδό Ντίβις, και αυτή τη φορά ο Άρθουρ Μακόνβιλ επέμεινε να μείνει μαζί με τους εργατές μέχρι να ολοκληρώσουν τις εργασίες ώστε να μην προλάβει να το καπαρώσει άλλη οικογένεια.¹⁷²

Ήταν μια απλή κατασκευή, τέσσερα δωμάτια με εξωτερική τουαλέτα. Ήταν όμως η πρώτη φορά που μπορούσαν, κανονικά και με τον νόμο, να αποκαλέσουν ένα σπίτι δικό τους, οπότε η Τζιν, περιχαρής, βγήκε αμέσως έξω και αγόρασε υλικά για να ράψει κουρτίνες.¹⁷³ Η οικογένεια έμεινε στο κτίσμα¹⁷⁴ αυτό μέχρι τον Φεβρουάριο του 1970, οπότε τους προσφέρθηκε μόνιμη στέγη σε ένα νέο συγκρότημα διαμερισμάτων, γνωστό ως Διαμερίσματα Ντίβις, που βρισκόταν υπό κατασκευή από χρόνια και τώρα έριχνε τη σκιά του στη γύρω γειτονιά.

Τα Διαμερίσματα Ντίβις υποτίθεται¹⁷⁵ πως θα αποτελούσαν ένα όραμα του μέλλοντος. Οι εργασίες για την κατασκευή του συγκροτήματος είχαν ξεκινήσει το 1966 και ολοκληρώθηκαν το 1972, ως μέρος ενός προγράμματος «εκκαθάρισης των τρωγλών», με το οποίο γκρεμίστηκε μια παμπάλαια γειτονιά από στριμωγμένες κατοικίες του 19ου αιώνα, γνωστή ως το Πάουντ Λόνι. Το Ντίβις αποτελούνταν από μια σειρά δώδεκα συγκοινωνούντων μπλοκ κατοικιών, που περιείχαν συνολικά 850 διαμερίσματα. Εμπνευσμένα από τον Λε Κορμπιζιέ, τα διαμερίσματα θα

αποτελούσαν «μια πόλη στον ουρανό»,¹⁷⁶ μειώνοντας τις ανάγκες στέγασης, ενώ ταυτόχρονα θα προσέφεραν ανέσεις στους ενοίκους τους οι οποίες φάνταζαν υπερπολυτελείς στα μάτια μιας μέσης οικογένειας του Μπέλφαστ όπως οι Μακόνβιλ. Οι κάτοικοι των Διαμερισμάτων Ντίβις θα διέθεταν ντους και δική τους τουαλέτα, αλλά και νεροχύτη με ζεστό νερό. Κάθε επίπεδο των μπλοκ διέθετε μια πλατιά διαμπερή τοιμενένια ταράτσα προς την οποία έβλεπαν όλα τα διαμερίσματα. Αυτό υποτίθεται πως θα θύμιζε τα σοκάκια έξω από τις σειρές σπιτιών του Πάουντ Λόνι – μια περιοχή αναψυχής όπου θα έπαιζαν τα παιδιά. Οι πόρτες ήταν όλες βαμμένες με φωτεινά χρώματα, και οι χαρούμενες μπλε, κόκκινες και κίτρινες αποχρώσεις έρχονταν σε ζωνρή, αισιόδοξη αντίθεση με τις συνήθεις γκρίζες αποχρώσεις του Μπέλφαστ.

Οι Μακόνβιλ εγκαταστάθηκαν σε μια μεζονέτα με τέσσερις κρεβατοκάμαρες¹⁷⁷ σε έναν τομέα των διαμερισμάτων που ονομαζόταν Φάρσετ Ουόκ. Όμως κάθε ενθουσιασμός που ενδεχομένως ένιωσαν για τη νέα τους κατοικία εξαφανίστηκε σχεδόν αμέσως, γιατί το συγκρότημα είχε χτιστεί χωρίς κανείς να λάβει υπόψη πώς ζούσε πραγματικά μια οικογένεια. Δεν υπήρχαν κοινωνικές υποδομές στα Διαμερίσματα Ντίβις, ούτε χώροι πράσινου, ούτε κήποι. Πέρα από δύο θλιβερά γήπεδα ποδοσφαίρου και έναν ασφάλτινο περίφρακτο χώρο με μερικές κούνιες, δεν υπήρχαν παιδικές χαρές¹⁷⁸ – σε ένα συγκρότημα όπου κατοικούσαν περισσότερα από χίλια παιδιά.

Όταν ο Μάικλ Μακόνβιλ μετακόμισε εκεί, το Ντίβις του φάνηκε σαν ένας λαβύρινθος για ποντίκια,¹⁷⁹ γεμάτος διαδρόμους, σκάλες και ράμπες. Οι μεσοτοιχίες ήταν κατασκευασμένες από φτηνές γυψοσανίδες, και μπορούσες να ακούσεις κάθε λέξη¹⁸⁰ που έλεγαν οι γείτονές σου όταν μαζεύονταν γύρω από το βραδινό τραπέζι. Και επειδή οι εξωτερικοί τοίχοι ήταν κατασκευασμένοι από μη πορώδες τσιμέντο, έκανε την εμφάνισή της πάνω τους η υγρασία, μια κακοήθης μαύρη μούχλα¹⁸¹ που άρχισε να εξαπλώνεται στους τοίχους και τα ταβάνια των διαμερισμάτων. Παρόλο που προοριζόταν να αποτελέσει ένα ουτοπικό αρχιτεκτονικό όραμα, η πραγματικότητα του Ντίβις αποδείχθηκε δυσοπική: ένας συγγραφέας θα το περιέγραφε αργότερα σαν «μια τρώγλη στον ουρανό».¹⁸²

Το ίδιο καλοκαίρι που οι Μακόνβιλ εκδιώκονταν από το σπίτι τους

στο ανατολικό Μπέλφαστ, ο Βρετανικός Στρατός είχε σταλεί στη Βόρεια Ιρλανδία ως απάντηση στη Μάχη του Μπογκσάιντ και τις συρράξεις που ακολούθησαν. Νεαροί στρατιώτες με πράσινα μπουφάν κατέφθασαν με πλοία και ξεχύθηκαν στους δρόμους του Μπέλφαστ και του Ντέρι. Αρχικά, έτυχαν θερμής υποδοχής από τους καθολικούς, οι οποίοι τους συμπεριφέρονταν λες και ήταν τα συμμαχικά στρατεύματα που είχαν απελευθερώσει το Παρίσι. Ο καθολικός πληθυσμός ήταν τόσο εξοργισμένος με τη RUC και τους B-Specials, οργανώσεις που εκλάμβαναν ως θρησκοευτικές, ώστε όταν εμφανίστηκε ο στρατός (που, σε σύγκριση με την αστυνομία, τους φαινόταν πιο ουδέτερος), έμοιαζε να φέρνει μαζί την υπόσχεση για μεγαλύτερη ασφάλεια. Στο δυτικό Μπέλφαστ, καθολικές μπότες επισκέπτονταν τα πόστα από αμμόσακους των στρατιωτών και τους προσέφεραν τσάι.¹⁸³

Ο πατέρας του Μάικλ ήταν πιο επιφυλακτικός.¹⁸⁴ Όντας ο ίδιος απόστρατος, δεν του άρεσε που οι στρατιώτες των περιπόλων τού μιλούσαν με οικειότητα, σαν να μην είχε αποτελέσει κάποτε και ο ίδιος μέρος της ιεραρχίας. Από τη μια πλευρά του συγκροτήματος του Ντίβις είχε χτιστεί ένας πύργος με είκοσι ορόφους, το ψηλότερο κτίριο στο Μπέλφαστ που δεν ήταν εκκλησία. Οι πρώτοι δεκαοκτώ όροφοι είχαν διαμερίσματα, αλλά ο Βρετανικός Στρατός κατέλαβε τους δύο τελευταίους και τους χρησιμοποίησε σαν παρατηρητήριο. Όσο οι συρράξεις μαίνονταν αποκάτω, οι στρατιώτες που φυλούσαν σκοπιά είχαν θέα ολόκληρη την πόλη με τα κιάλια τους.

Δεν πρόλαβε να εγκατασταθεί, και ο στρατός άρχισε γρήγορα να χάνει την εμπιστοσύνη της κοινότητας. Οι νεαροί στρατιώτες δεν καταλάβαιναν την μπερδεμένη εθνική γεωγραφία¹⁸⁵ του Μπέλφαστ. Άρχισαν σύντομα να θεωρούνται όχι ο ουδέτερος διαιτητής μιας σύγκρουσης, αλλά μια δύναμη κατοχής – ένας σύμμαχος της RUC και των B-Specials, οπλισμένος από την κορφή ως τα νύχια.

Οι καθολικοί είχαν ήδη αρχίσει να εξοπλίζονται και να ανοίγουν πυρ κατά των ενωτικών αντιπάλων τους, της αστυνομίας και, τελικά, του ίδιου του στρατού. Ξέσπασαν ένοπλες μάχες,¹⁸⁶ και τις νύχτες καθολικοί ακροβολίζονταν στις ταράτσες των οπιτών, ξάπλωναν πρηνηδόν ανάμεσα στις καμινάδες και έριχναν σε στόχους αποκάτω τους.

Εξαγριωμένοι από αυτή την επιθετικότητα,¹⁸⁷ αστυνομία και στρατός ανταπέδιδαν τα πυρά με τον δικό τους βαρύτερο οπλισμό, και στις γειτονιές αντηκούσαν οι καραμπίνες M1 και το ξερό κροτάλισμα των αυτόματων οπλοπολυβόλων Στέρλινγκ. Θεωρώντας πως αυτό θα δυσκόλευε τους ελεύθερους σκοπευτές, οι B-Specials χρησιμοποιούσαν τα περίστροφά τους για να ρίχνουν στις λάμπες των δρόμων, βυθίζοντας έτσι όλη την πόλη στο σκοτάδι.¹⁸⁸ Τα βρετανικά στρατεύματα περιπολούσαν στους άδειους δρόμους με τα βάρους μισού τόνου Λαντ Ρόβερ με τα φώτα σβηστά,¹⁸⁹ ώστε να μη δίνουν στόχο. Παρ' όλο το χάος,¹⁹⁰ ο αριθμός των ανθρώπων που πέθαναν κατά τη διάρκεια των Ταραχών παρέμεινε αρχικά χαμηλός: το 1969 σκοτώθηκαν μόνο 19 άτομα, και το 1970 άλλα 29. Όμως το 1971 η βία εξαπλώθηκε και κόστισε τη ζωή διακοσίων ανθρώπων. Το 1972, το σύνολο έφτασε σχεδόν τους πεντακόσιους.

Καθώς ο πληθυσμός του ήταν σχεδόν εξ ολοκλήρου καθολικός, το Ντίβις αποτέλεσε προπύργιο της ένοπλης αντίστασης.¹⁹¹ Με το που μετακόμισαν στο συγκρότημα οι Μακόνβιλ, γνωρίστηκαν με αυτό που οι ντόπιοι ένοικοι αποκαλούσαν «την αλυσίδα».¹⁹² Όταν η αστυνομία ή ο στρατός έκαναν την εμφάνισή τους στην πόρτα ενός διαμερίσματος για να ψάξουν για όπλα, κάποιος θα μισοκρεμόταν από το πίσω παράθυρο του σπιτιού και θα πάσαρε το όπλο στον γείτονά του, που μισοκρεμόταν κι αυτός από το δικό του. Αυτός θα το έδινε με τη σειρά του στον διπλανό του, και ούτω καθεξής, μέχρι που το όπλο έφτανε στην άλλη άκρη του κτιρίου.

Στο Ντίβις σκοτώθηκε και το πρώτο παιδί που έπεσε θύμα των Ταραχών. Αυτό συνέβη πριν μετακομίσουν εκεί οι Μακόνβιλ. Μια νύχτα του Αυγούστου του 1969, δύο αστυνομικοί λαβώθηκαν από πυρά ελεύθερων σκοπευτών κοντά στο συγκρότημα. Η αστυνομία, ως συνήθως, πανικοβλήθηκε και, καθώς δεν είχε εμπειρία στη χρήση όπλων σε τέτοιες συνθήκες, άρχισε να λούζει ολόκληρο το Ντίβις με σφαίρες μέσα από ένα τεθωρακισμένο όχημά της. Ξαφνικά, σε μια παύση ανάμεσα στους πυροβολισμούς, ακούστηκε μια φωνή από το κτίριο: «Χτυπήθηκε ένα παιδί!».¹⁹³

Ένα εννιάχρονο αγόρι,¹⁹⁴ ο Πάτρικ Ρούνεϊ, είχε καταφύγει με την

οικογένειά του στο πίσω μέρος του διαμερίσματός τους, όταν μια σφαίρα της αστυνομίας τρύπησε τις γυψοσανίδες των τοίχων και τον βρήκε στο κεφάλι. Επειδή οι σποραδικοί πυροβολισμοί συνεχίζονταν, η αστυνομία δεν επέτρεψε στο ασθενοφόρο να περάσει την οδό Φολς. Τελικά εμφανίστηκε ένας άνδρας μέσα από το συγκρότημα, ανεμίζοντας έξαλλος μια λευκή μπλούζα.¹⁹⁵ Πίσω του εμφανίστηκαν δύο ακόμα άνδρες, κουβαλώντας το χτυπημένο παιδί. Κατάφεραν να ανεβάσουν τον Πάτρικ Ρούνεϊ σε ένα ασθενοφόρο, αλλά το παιδί έχασε τη ζωή του λίγη ώρα αργότερα.

Ο Μάικλ Μακόνβιλ ήξερε πως το Ντίβις ήταν ένα επικίνδυνο μέρος. Ο Πάτρικ Ρούνεϊ ήταν περίπου στην ηλικία του όταν σκοτώθηκε. Τις νύχτες, όταν ξεπούσαν μάχες, ο Άρθουρ ωρούταν: «Πέστε κάτω!»,¹⁹⁶ και τα παιδιά έσερναν τα στρώματά τους στο κέντρο του διαμερίσματος και κοιμούνταν εκεί, στριμωγμένα όλα μαζί. Μερικές φορές, τους φαινόταν πως περνούσαν περισσότερες νύχτες στο πάτωμα παρά στα κρεβάτια τους. Ο Μάικλ κοιτούσε άγρυπνος το ταβάνι και άκουγε τον θόρυβο από τις σφαίρες που εξοστρακίζονταν στο τοιμέντο έξω. Ήταν μια τρελή ζωή. Καθώς όμως η αναρχία συνεχιζόταν¹⁹⁷ από μήνα σε μήνα, η ζωή αυτή έγινε η ζωή του.

Ένα απόγευμα του Ιουλίου¹⁹⁸ του 1970, μια διμοιρία Βρετανών μπήκε στον λαβύρινθο από δρομάκια γύρω από την οδό Μπάλκαν, κοντά στην οδό Φολς, ψάχνοντας για ένα κρυμμένο οπλοστάσιο. Σε ένα σπίτι βρήκαν 15 πιστόλια και ένα τουφέκι μαζί με ένα αυτόματο πολυβόλο Σμπίσερ. Καθώς όμως ανέβαιναν πίσω στα τεθωρακισμένα οχήματά τους και ετοιμάζονταν να αποχωρήσουν από τη γειτονιά, ήρθαν αντιμέτωποι με μια ομάδα ντόπιων που άρχισε να τους πετάει πέτρες. Στον πανικό του, ο οδηγός μίας από τις Γουρούνες οδήγησε με την όπισθεν μέσα από το πλήθος, παρασέρνοντας έναν άνδρα, κάτι που εξαγρίωσε ακόμα περισσότερο τους ντόπιους. Καθώς η σύρραξη κλιμακωνόταν, μια δεύτερη διμοιρία έφτασε για να ενισχύσει την πρώτη, και οι στρατιώτες εκτόξευσαν δοχεία με δακρυγόνο αέριο στο πλήθος.

Μέσα σε λίγη ώρα, στο Λόουερ Φολς είχαν συγκεντρωθεί τρεις χιλιάδες στρατιώτες.¹⁹⁹ Γκρέμισαν πόρτες με τα τσεκούρια²⁰⁰ και εισέβαλαν

στα χαμόσπιτα. Επισήμως έψαχναν για όπλα, αλλά ο δυσανάλογα καταστροφικός τρόπος με τον οποίο διεξήγαγαν την έρευνα αυτή έφερνε περισσότερο προς την εκδίκηση.²⁰¹ Ξέσκισαν τους καναπέδες και αναποδογύρισαν τα κρεβάτια. Ξεκόλλησαν τον λινότάπητα και τις σανίδες των πατωμάτων και διέλυσαν τους σωλήνες παροχής αερίου και υδροδότησης. Καθώς έπεσε το σκοτάδι, ένα στρατιωτικό ελικόπτερο πέταξε²⁰² χαμπλά πάνω από την οδό Φολς, και μια φωνή, με την αριστοκρατική προφορά του Ίτον, ανακοίνωσε πως είχε επιβληθεί απαγόρευση κυκλοφορίας: όποιος βρισκόταν εκτός της κατοικίας του θα συλλαμβανόταν. Χρησιμοποιώντας τις κάννες από τις καραμπίνες τους,²⁰³ οι στρατιώτες ξετύλιξαν μεγάλες μπάλες συρματοπλέγματος που το τοποθέτησαν κάθετα στους δρόμους, αποκλείοντας την πρόσβαση στο Λόουερ Φολς. Στρατιώτες περιπολούσαν στους δρόμους, φορώντας πανοπλίες και κουβαλώντας ασπίδες, με τα πρόσωπά τους μαυρισμένα με κάρβουνο. Από τα παράθυρα²⁰⁴ των χαμόσπιτων, οι ντόπιοι τους παρακολουθούσαν χωρίς να επιχειρούν να κρύψουν την απέχθειά τους.

Μπορεί να ήταν η χρήση των καπνογόνων, όσο και οτιδήποτε άλλο, που συσπείρωσε το δυτικό Μπέλφαστ σε μια αδυσώπητη αντίσταση. Τα δοχεία αναπνδούσαν στους δρόμους²⁰⁵ εξαπολύοντας πυκνό καπνό και διαλύοντας τους νεαρούς με τις πέτρες. Κατά τη διάρκεια εκείνου του Σαββατοκύριακου, η αστυνομία θα χρησιμοποιούσε περισσότερα από 1.600 δοχεία καπνογόνου στη γειτονιά, και ο αέρας το μετέφερε στα στενά σοκάκια και τις χαραγματιές²⁰⁶ των παλιών κτισμάτων της. Εισέβαλλε στα μάτια και τα πνευμόνια των ανθρώπων προκαλώντας πανικό.²⁰⁷ Οι νεαροί βουτούσαν²⁰⁸ κουρέλια μέσα σε ξίδι και έβρεχαν με αυτά το πρόσωπό τους πριν βγουν έξω και αρχίσουν ξανά τον πετροπόλεμο. Στο ρεπορτάζ του για την πολιορκία, ένας ανταποκριτής, περιέγραψε τα αέρια σαν έναν ενωτικό παράγοντα, μια ουσία που ήταν σε θέση «να συσπειρώσει το πλήθος²⁰⁹ με το αίσθημα της συμπόνιας και με αυτό του μίσους ενάντια στους ανθρώπους που το είχαν εκτοξεύσει».

Ο Μάικλ Μακόνβιλ εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο την ταραχώδη παιδική του ηλικία. Μεγάλωσε με πλήρη δυσπιστία για τις αρχές. Ο Βρετανικός

Στρατός δεν διέφερε σε τίποτε από την αστυνομία, όπως αυτός έβλεπε τα πράγματα. Τους παρακολουθούσε²¹⁰ να σπρώχνουν ανθρώπους πάνω στους τοίχους και να τους κλοτσάνε για να τους αναγκάσουν να ανοίξουν τα πόδια. Είδε στρατιώτες να τραβάνε πατεράδες και αδέρφια έξω από τα σπίτια και να τους μεταφέρουν στις φυλακές, όπου κρατούνταν χωρίς να έχουν περάσει από δίκη. Ο Άρθουρ Μακόνβιλ ήταν άνεργος.²¹¹ Αυτό όμως δεν ήταν κάτι σπάνιο στο Ντίβις, όπου οι μισοί ένοικοι εξαρτιόνταν αποκλειστικά από την κοινωνική πρόνοια²¹² για να ζήσουν τις οικογένειές τους.

Όταν τα παιδιά²¹³ της έφευγαν από το διαμέρισμα στο Ντίβις, η Τζιν τους έλεγε να μην απομακρύνονται πολύ. «Μην πάτε μακριά. Μείνετε κοντά στο σπίτι». Στην πραγματικότητα, δεν είχαν πόλεμο –οι αρχές επέμεναν πως επρόκειτο για συνηθισμένες κοινωνικές αναταραχές–, αλλά σίγουρα με πόλεμο έμοιαζε. Ο Μάικλ έβγαινε έξω με τους φίλους και τα αδέρφια του σε ένα αφιλόξενο, απρόβλεπτο περιβάλλον. Ακόμα και κατά τις χειρότερες περιόδους των Ταραχών, τα παιδιά δεν ήξεραν τι θα πει φόβος. Όταν σταματούσαν οι πυροβολισμοί και οι φωτιές καταλάγιαζαν, τα παιδιά έβγαιναν στους δρόμους²¹⁴ και σέρνονταν μέσα από τους σκελετούς των κατακαμένων φορτηγών, χρησιμοποιούσαν τα ελατήρια των στρωμάτων σαν τραμπολίνο, ή έπαιζαν κρυφτό με τις αδέσποτες μπανιέρες που ήταν παρατημένες μέσα στα χαλάσματα των δρόμων.

Ο Μάικλ την περισσότερη ώρα είχε το μυαλό του στα περισσότερια. Από τον 19ο αιώνα ακόμα, τα περισσότερια ήταν γνωστά στην Ιρλανδία ως «το άλογο κούρσας των φτωχών».²¹⁵ Ο πατέρας του και οι μεγαλύτεροι αδερφοί του του μετέδωσαν το πάθος: μία από τις παλιότερες αναμνήσεις του ήταν πως η οικογένειά του διέθετε πάντα περισσότερια. Ο Μάικλ εκστράτευε μέσα στην εμπόλεμη ζώνη ψάχνοντας για κουρνιασμένα περισσότερια. Όταν τα ανακάλυπτε, έβγαζε το παλτό του και το χρησιμοποιούσε σαν δίχτυ, και ύστερα έφερνε λαθραία τα ζεστά και τρεμάμενα πλασματάκια²¹⁶ στο δωμάτιό του.

Στις περιπέτειές του, ο Μάικλ επέλεγε μερικές φορές να επισκέπεται μισορρημαγμένα σπίτια. Δεν είχε ιδέα τι κίνδυνοι κρύβονταν εκεί –πρόσφυγες, παραστρατιωτικοί, βόμβες, το ίδιο του έκανε–, αλλά δεν φοβό-

ταν κιόλας. Μια φορά, συνάντησε στον δρόμο του έναν παλιό ανεμόμυλο, του οποίου η πρόσοψη είχε καταστραφεί από έκρηξη. Παρέα με έναν φίλο, ο Μάικλ σκαρφάλωσε από την μπροστινή πλευρά θέλοντας να δει αν υπήρχαν περιστερία μέσα. Όταν έφτασαν στο πιο ψηλό επίπεδο του μύλου, βρέθηκαν ξαφνικά αντιμέτωποι με μια ομάδα βρετανών στρατιωτών που είχαν εγκατασταθεί εκεί. «Αλι, αλλιώς πυροβολούμε!» τους φώναξαν οι στρατιώτες και τους σημάδεψαν με τα ντουφέκια μέχρι που ο Μάικλ και ο φίλος του αναγκάστηκαν να κατέβουν ξανά στην ασφάλεια του δρόμου.

Έναν χρόνο μετά την απαγόρευση κυκλοφορίας στο Φολς, ο πατέρας του Μάικλ άρχισε ξαφνικά να χάνει βάρος. Τελικά, ο Άρθουρ περιήλθε σε κατάσταση τέτοιας αδυναμίας²¹⁷ που δεν μπορούσε να κρατήσει ούτε ένα φλιτζάνι στο χέρι. Όταν επισκέφθηκαν τον γιατρό, ανακάλυψαν πως επρόκειτο για καρκίνο των πνευμόνων.²¹⁸ Το σαλόνι του σπιτιού τους μετατράπηκε σε κρεβατοκάμαρα, και τα βράδια ο Μάικλ τον άκουγε²¹⁹ να βογκάει από τον πόνο. Πέθανε στις 3 Ιανουαρίου του 1972. Καθώς ο Μάικλ παρακολουθούσε το φέρετρο του πατέρα του να κατεβαίνει στην παγωμένη γη, σκέφτηκε πως τα πράγματα δεν μπορούσαν να γίνουν χειρότερα.

Μια αποκαλυπτική και καθηλωτική αφήγηση
για την άγρια διαμάχη στη Βόρεια Ιρλανδία
και τα επακόλουθά της, με αφορμή
μια πραγματική ιστορία φόνου

Τον Δεκέμβριο του 1972, μασκοφόροι εισβολείς αρπάζουν από το σπίτι της στο Μπέλφαστ την Τζιν Μακόνβιλ, μια μητέρα δέκα παιδιών. Τα παιδιά της δεν την ξανάδαν ποτέ. Η απαγωγή της ήταν ένα από τα πλέον περιβόητα επεισόδια της άγριας διαμάχης που είναι γνωστή ως οι Ταραχές. Όλη η γειτονιά ήξερε ότι υπεύθυνος ήταν ο IRA, όμως κανείς δεν μιλούσε. Το 2003 ανθρώπινα οστά ανακαλύφθηκαν σε μια παραλία. Τα παιδιά της Μακόνβιλ κατάλαβαν ότι ήταν η μητέρα τους όταν τους είπαν πως στο φόρεμα ήταν γαντζωμένη μια μπλε παραμάνα – με τόσα παιδιά, την είχε πάντα πρόχειρη για πάνες και σχισμένα ρούχα.

Με τον ρυθμό ενός θρίλερ, και με περίτεχνη αλλά καλογραμμένη δομή, η έρευνα σε βάθος του Patrick Radden Keefe αποκαλύπτει τον τρόπο, την απώλεια και τη σπαρακτική ματαιότητα ενός ανταρτοπόλεμου, οι συνέπειες του οποίου δεν αντιμετωπίστηκαν ποτέ. Από τους ακραίους τρομοκράτες του IRA, όπως η Ντολώρας Πράις, η οποία από νεαρή ηλικία έβαζε βόμβες στο Λονδίνο, τα κατασκοπικά παιχνίδια και τα βρόμικα κόλπα του Βρετανικού Στρατού, μέχρι τον Τζέρι Άνταμς, που διαπραγματεύτηκε την ειρήνη αλλά πρόδωσε τους σκληροπυρηνικούς συντρόφους του, το *Μην πεις λέξη* παρουσιάζει έναν κόσμο πάθους, εκδίκησης και οδύνης.

Η εξαιρετική αφήγηση του Keefe για τις Ταραχές είναι ένα μυστήριο, μια ιστορία και μια τραγωδία ταυτόχρονα. Η έρευνά του αποκαλύπτει τις κρυφές συνέπειες, διαφωτίζοντας τόσο τον φρικτό φόρο αίματος της σύγκρουσης όσο και το πώς συνεχίζει να επηρεάζει το σήμερα. Το συνιστώ ανεπιφύλακτα.

Gillian Flynn, συγγραφέας

ISBN:978-618-03-2601-7



9 786180 326017

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 82601